

KLIN

DECEMBER 2017

PRIHODNOST SMO VPRAŠALI,
KAJ BO Z NOVINARSTVOM

KOLIKO NOVINARJI ZAMOLČIMO?

PORTRET N'TOKA

FDVJEVCI SE BOMO UČILI Z ZASLONA, PRIHAJA ZEBRA

LAHKO MI ZAUPAŠ, VEDNO LAŽEM

Časopis študentov novinarstva

klin

December 2017

Odgovorna urednika: Tadeja Kreč in Matej Simič

Novinarji: Špela Bezjak, Katarina Bulatovič, Meta Gantar, Kaya Kamenarič, Lea Klančič, Tadeja Kreč, Martina Lebar, Anže Lebinger, Eva Lipovšek, Tadeja Lukanc, Vita Maksl, Neža Oder, Monika Oset, Maja Pavlin, Urška Petaros, Matej Simič, Klara Širovnik, Tina Šoln, Lucijan Zalokar, Sabrina Zavšek

Lektorica: Tea Letonja

Oblikovalka: Karin Rošker

Fotograf: Anže Simončič

Naslovnica: Dolores Duh
 @doloresduh

Karikature: Katarina Sosič

Naslov uredništva:
Fakulteta za družbene vede – Klin
Kardeljeva ploščad 5,
1000 Ljubljana

Elektronska pošta: fdv.klin@gmail.com

Spletna stran: spletniklin.si

Izdaja:
Društvo študentov novinarstva
FEJS Slovenija

Tisk: Camera d. o. o.

Naklada: 400 izvodov

KAZALO

04 Intervju z doc. dr. Jožetom Vogrincem

Kakšno bo kakovostno novinarstvo jutri?

07 O pritiskih, cenzuri in mreženju

»Objavim lahko le pet odstotkov tega, kar vem«

11 Zamišljeno

Lahko mi zaupaš, vedno lažem.

12 Radijska igra pri nas in v tujini

»Radijska igra bo usahnila tam, kjer so ljudje zaspali ...«

15 Portret N'toka

»Razumem, zakaj ne razumemo«

24 Študijski portal Zebra

Novo študijsko leto prinaša nov portal študijske literature.
Pa ga res?

Matej Simič

Uvodnik

KLINOVCI, ČE ŽELIMO BOLJŠI JUTRI, MORAMO POSTATI SKUPNOST

Sedim na železniški postaji v Mariboru.

Vse tja do prestolnice, ki se, če potuješ z vlakom, zdi oddaljena vsaj nekaj let, mi bodo družbo delali Klini predhodnih generacij. Z gotovostjo lahko povem, da je z vsako novo stranjo mogoče občutiti, kako iz zapisanega veje pogum piscev, strast do besede, kritičnost in nadobudnost mladih novinarjev. Rahlo grenak priokus pusti le zaznava neizmerne želje po boljšem jutri – tistim, ki sledi dnevu zmagoslavja, ko študent novinarstva, zgolj uradno, postane (diplomirani) novinar.

Ob nešteto dobrih zgodbah, ki puščajo sled navdiha, lahko globoko v sebi občutim strah. Opažam, da so podobni občutki ob pisanju prvih uvodnikov preplavili tudi bivše urednike. Strah me je ob misli na to, kako bo Klin preživel. V šestnajstih letih izhajanja je časopis postal dobro poznan našim kolegom, profesorjem in tudi slovenskim medijem. Nenazadnje bolj ali manj aktivno soustvarja naš medijski prostor. V tem času je pridobil ugled. Je odraz študijske smeri in novinarstva jutri. Kljub vsem kvaliteta pa se še vedno sooča s hudim pomanjkanjem – pomanjkanjem zvestih novinarjev in denarja. Kot pravi slovenski medij, vendar!

Ozrem se skozi okno in že smo v Celju.

Čas v družbi dobrega čtiva res hitro mine. Medtem ko želje po hitrejših vlakih že tonejo v pozabo, se med počasnim pozibavanjem rojevajo nove. Te so povezane s Klinom. Želim, da bi se med obstoječimi in novimi Klinovci stkale pristne kolegialne vezi. Postati moramo skupnost, ki bo z veliko odgovornostjo še naprej delala časopis z dolgoletno tradicijo. Želim si več interesa študentov novinarstva. Želim, da začnemo zgodbe iskati tudi izven državnih meja. Višja naklada in večja branost sta želji, ki žal nista popolnoma odvisni samo od nas. Slednjo nam sicer že omogoča spletna različica Klina, ki smo jo vzpostavili v lanskem študijskem letu. Tudi za njen razvoj so ambicije in načrti veliki. Ah, začetniška zagnanost, boste rekli. Pa ni le to.

Tri leta nazaj je takratna urednica zapisala, da bomo novinarji dokončno izgubili, če ne bomo več vztrajali. Dokazati moramo, da je Klinovim novinarjem vztrajnost zapisana v genih. Menim, da imamo za delo dobre temelje.

Tok misli zmoti prestop na drug vlak v Zidanem Mostu.

Ne le, da me skrbi prihodnost Klina, skrbi me, v kakšnem okolju bodo delovale zdajšnje generacije študentov novinarstva. Odločili smo se, da v številki, ki jo držite v rokah, pogledamo, kako bo izgledalo novinarstvo jutri – kako se bodo spremenili tradicionalni mediji in pogoji za delo in zakaj moramo novinarji najprej pomesti pred svojim pragom. Dobre prakse smo iskali tudi v tujini. Mogoče pa le ni vse tako zelo črno.

Prispel sem v Ljubljano.

V prispevke na naslednjih straneh je bilo vložena ogromno časa in truda. Sestali smo se z veliko ljudmi, zavrteli nemalo telefonskih števil. Vesel sem, da lahko rečem, da nam je kljub vsem težavam in preprekam na tej nori vožnji uspelo. Ali nam je res, presodite sami.

Klinovci, hvala!X

Tadeja Kreč

Uvodnik

KOMPOST OD MEDIJEV

Leta 2014 sem pri prvem novinarskem predmetu na FDV pisala 5-vrstično vest, leta 2017 mentorju novinarju Die Welta na izmenjavi oddajam 1-stavčno vest. Novinarji pa tudi že mi, študenti novinarstva, dnevno trkamo ob velike spremembe, zato je številka Klina pred vami precej eksistencialno obarvana. Če ne mi sami, kdo se bo sicer ukvarjal z našo bodočnostjo?

Po pogovorih z bodočimi študenti novinarstva in tistimi, ki so svoj študij šele dobro začeli, ne vem, kaj jim sploh svetovati. Negotovi so. Skrbi jih, kako bodo zdržali pritiske, kje našli delo, kako bodo sploh delali v tem kompostu od medijev. Radi bi, da bi zrastle kaj dobrega, pa se zdi, da vse le razpada.

Saj še sami ne vemo zares, čemu verjeti, ko pa je danes možno manipulirati tekst, izjave, video, slike, karkoli. Konkurenco nam delajo stroji, ki so že sposobni spisati tale uvodnik. Priča smo tekmi v številu klikov, gledalcev, poslušalcev. Novinarske redakcije se krčijo in tako tekmujemo tudi med seboj. Ko od danes na jutri iz medijskih hiš letijo tisti, ki sem jih cenila, se mi vedno znova zdi, da za novinarstvo v slovenski vse manj demokratični družbi ni več prostora.

Mnogi slovenski mediji so polni klicajev, zgodb o krvi, znoju in dreku, naj bi zgodbe, tistih kupljenih, lansiranih ob pravem trenutku, kopij PR-ovskih obvestil, tistih, ki so le po naše zapisane reklame. V njih gomazi ljudi, ki radi sprejemajo vrečke, bone, popuste in čeke različnih ponudnikov in se udeležujejo zabav političnih strank in podjetij. Imamo te brez obraza in identitete, ki se hvalijo s svojo zvezanostjo s politiko. Saj ne, da bi bilo to kaj novega. In imamo tiste – tem bi nenačelnost lažje odpustila –, ki se morajo ukloniti diktatom urednikov in lastnikov, ker bi jim sicer prav hitro zmanjkalo za vsakdanji kruh. Potem se pa čudimo, da nam javnost ne zaupa. Preljubi, to vendar niso novinarji, njihovo delo nikakor ni novinarsko, pa če si tega še tako želijo.

Klin je vsa leta svojega obstoja nekakšen inkubator. Iz njega je izšla množica spoštovanja vrednih novinarjev. Ko spremljam delo tistih, ki sem jih brala in z njimi delala v zadnjih letih, jim lahko le čestitam. Neodvisnost je bila vedno naša prednost, čas, danes že luksuzni dejavnik, je vedno bil na naši strani in nekako smo se vedno znašli. Nismo kar utihnili. In čeprav se v naših vrstah novinarji in uredniki nikakor ne postarajo, ohranjajo radovednost in željo odkrivati zgodbe in jih deliti z vsemi, ki nas berete. Nismo cagava vrsta.

Da so za nas težki časi, že vemo. Če koga kaj tolaži – že skoraj vso zgodovino je tako. Zato tudi tokrat izzivom ne bomo kar podlegli. Novinarji, vredni tega imena, z železno voljo vztrajajo v standardih, v katere verjamejo. Vredno je svoje življenje namenjati zgodbam, podprtimi z argumenti, podatki in izjavami relevantnih sogovornikov. Vredno je preverjati, spraševati, dvomiti – za ohranitev minimalnih standardov poklica v javnem interesu. Vredno je iti Naprej.X

Intervju z doc. dr. Jožetom Vogrincem

KAKŠNO BO KAKOVOSTNO NOVINARSTVO JUTRI?

Meta Gantar

V času, ko so *fake news* hit, ko se zdi, da je medij lahko že vsak potiskan papir in vsaka spletna stran, tudi če služi le politični propagandi in blatenju političnih nasprotnikov, novinar pa kdorkoli, ki je sposoben produkcije novice, tudi če z lažnim imenom in priimkom ter s spleta sneto fotografijo – ali celo brez obličja in identitete –, smo nekaj novinarskih rekli s sociologom, strokovnjakom za medije in javnost ter intelektualcem, ki je bil med drugim tudi urednik Tribune, Radia Študent in columnist Mladine.

V komunizmu je nasprotoval cenzuri, podpiral avtonomne organizacije na ljubljanski Filozofski fakulteti in bil med ustanovnimi podpisniki Odbora za varstvo človekovih pravic. Danes se raziskovalno ukvarja predvsem z vlogo medijev in komunikacije v družbeni reprodukciji, v času, ko se je treba spoprijeti z izzivom radikalnih družbenih sprememb.

Mladi tradicionalnih medijev ne spremljajo več v veliki meri, naklade časopisov pa iz leta v leto padajo. Bi se morali novinarji bolj prilagajati na spremembe v medijih, glede na to, da ljudje vse bolj pogosto do novic dostopamo kar prek družbenih omrežij, kot sta Facebook in Twitter?

Časopisno novinarstvo kot vir klasičnega novinarstva se je začelo z izumom telegrafa. Tedaj je novico na daleč lahko sporočil vsakdo, da pa je iz novice nastala informacija za publiko, pa je bil potreben cel splet institucij, tehnologij in kulturnih form. Se pravi, novinarji in uredniki so iz tega naredili uporabno informacijo, kajti informacija mora biti za tisto publiko, ki jo uporablja, kontekstualizirana.

Foto: osebni arhiv

Da neko informacijo sploh zaznamo, moramo imeti občutek, da nas povedano zadeva in utegne vplivati na naše odločitve in življenje. Problem danes pa je, da smo s pomočjo osebnih računalnikov in zlasti telefonov lahko v slehernem trenutku interaktivni z različnimi avatarji – ki so lahko tako ljudje kot tudi institucije in programi. To pomeni, da je vsakdo lahko vir informacij, ki jih bo uporabljal nekdo čisto drug. Hkrati pa moramo upoštevati, da danes vsakič, ko komuniciramo kot uporabniki medijev, tudi smo komunicirani. Torej podatke o nas nekdo neposredno izkorišča, uporablja, prodaja za najrazličnejše družbene namene, o katerih mi nič ne vemo. Ti so lahko politična kontrola ali pa običajnejše – poskus, da nam prodajo določeno zadevo.

Še vedno pa obstaja en razred informacij, ki nam omogoča, da odgovorno delujemo kot člani družbe. Da lahko politično razmišljamo in politično odločamo – v najširšem smislu: od lokalnega zavedanja, da nekdo onesnažuje potok, pa vse do globalnega nivoja. Za to bomo vedno potrebovali ljudi, ki so na tem področju strokovnjaki. Novinarji in uredniki so odgovorni za druge ljudi. Ta poklic se spreminja skupaj z družbo in mediji, izgubil pa ne bo. Prej nasprotno; po njem bodo vse večje potrebe.

Zakaj potem nekateri mediji delujejo, kot da je njihova publika neumna – bi morali imeti mediji drugačen pristop do svojih občinstev?

Jaz vidim problem v tem, da je danes informiranje tako v javnih kot v zasebnih medijih nekaj, kar zanima le del publike. Na javni televiziji mislijo, da je njihova publika stara in ji morajo prodajati zdravila, zavarovanja in podobne zadeve. In da morajo poročati o naravnih nesrečah in bolnicah. To je strel v glavo, ki si ga daje javna televizija sama. Svojo publiko razume kot nišo za trenutne oglaševalce, namesto da bi se držala svoje dolžnosti in se vprašala, kaj pa moramo mi storiti, da bomo pritegnili različne družbene skupine, ki bi jih morali naslavljati.

Bi tradicionalni mediji lahko izumrli?

Za odgovor na to vprašanje se moram še malo vrniti nazaj. V sodobnih dominantnih medijih je informiranje popolnoma podrejeno komercialnim razlogom. Kar pomeni, da gre za navidezno informiranje, ki nas ne oboroži v zadostni meri, da bi se lahko odločali. Pri tem ne gre le za to, o čem se poroča, temveč tudi, kako se poroča. Ker tudi, ko novinarji poročajo o slovenskih politikih ali gospodarstvenikih, poročajo kot o škandalih. Pri tem se moramo mi gledalci odločiti, kdo nam je bolj simpatičen, kdo laže, kdo govori resnico, kdo je etičen, kdo ni ...

Oprostite, ampak to so sicer skrbi, ki jih ima gledalec telenovele – s kom se bo identificiral. To, da vem, ali je nekdo pošten ali ne, mi ne omogoča, da bi se lahko odločil o tem, ali je njegova politika smiselna za slovenski razvoj ali ne. Za to bi moral imeti neke druge podatke, ki pa jih prejmem izjemno redko, zelo površno, že niti ne v informativnih oddajah, temveč v nekaj redkih izbranih oddajah – pa še v teh novinarji in uredniki nimajo zadostnega znanja in pojma o tem, kdo bi morali biti njihovi sogovorniki.

Kajti vajeni so, da imajo opravka z lokalnimi, mestnimi ali nacionalnimi političnimi avtoritetami, ne vključujejo pa znanstvenih avtoritet. Te poznajo tisti, ki poznajo neko področje dobro, za to pa se novinarjev na žalost ne usposablja in se jih niti ne more. Mislim, da tradicionalni

mediji ne bodo izumrli, bi jih pa bilo treba vzpostaviti na novo. Menim, da mediji v papirnati obliki ne bodo obstali, temveč se bodo preselili v interaktivno obliko.

Ideja izobraževati diplomirane novinarje je nesmisel.

Kako bi se morali po vašem mnenju novinarji in občinstvo prilagajati tem spremembam?

Mislim, da se veliko novinarjev potrebe po spremembi zaveda, a ne morejo delati kakovostno, ker morajo preživeti iz dneva v dan.

Mediji so, kakršni so zaradi lastniške strukture in zaradi funkcije, ki jo v družbi imajo. Mislim, da nam bodo internetne platforme pokazale, kakšni bi novi informativni mediji morali biti. Pri tem se mi zdi povsem drugotnega pomena, ali gre za zasebni ali javni medij, ali za radio, televizijo, časopis ali kaj drugega – vsi so v istem položaju. Tudi nekdo, ki začne z bloga ali neke spletne strani, lahko sčasoma ustvari nov kakovosten informativen medij.

Bi na to lahko ob vse več uporabniško generirane vsebine vplivalo tudi občinstvo?

Seveda. Moramo se zavedati, da je danes že vsakdo naslovnik in pošiljatelj sporočil, praktično kdor koli lahko, če hoče, postane proizvajalec sporočil, ki so namenjena množici drugih. Ali so obstoječe oblike izobraževanja novinarjev take, da jim omogočajo, da bi se prilagajali temu? Mislim, da ne - oziroma premalo.

Dejal bom nekaj, kar bo med študenti novinarstva nepopularno, še bolj pa med profesorji: mislim, da je ideja izobraževati diplomirane novinarje nesmisel. Zakaj? Ker neke stvari in veščine učijo, kot da je to težka znanost, *prodajajo* recepte za delo, ki jih ne morete takoj v praksi preizkusiti, in ko se nekaterim posreči, da pišejo za prave medije, jih učijo vsega od začetka – kot da nikoli tega še niso slišali ali se učili.

V trenutku, ko v medijih začnete sreči pričakovanjem, bojaznim in željam ljudi, ko vas ne zanima več resnica, temveč le to, čemu občinstvo verjame, takrat imate 'fake news'.

Kako vidite novinarstvo v prihodnosti? Kakšno bo, za koga bomo delali?

Bojim se, da za tisto pravo novinarstvo ne bo več veliko prostora, si pa želim, da bi bilo drugače. Če pogledamo, kaj so Twitter in socialna omrežja – so naprave za redistribucijo informacij, ampak v kakšni obliki? V obliki stališč, ki že ustrezajo tipom in predsodkom, ki jih ljudje imajo. Vseeno je, ali berete komentarje klasičnega časopisa v elektronski obliki ali berete blog ali pa socialna omrežja. V vseh teh primerih se je funkcija mnenjskega voditelja izničila. Tisto, čemur bi lahko rekli javna sfera – to ne obstaja več. Mukoma si jo sestavljamo tako, da sledimo različnim socialnim omrežjem, specializiranim ali alternativnim medijem, ker samo s pomočjo teh si lahko ustvarimo stališča do tega, kar nam mediji povedo, oziroma do tega, česar ne povedo.

Zdi se mi verjetno, da bodo nezadovoljni novinarji in uredniki sami začeli delati drugačne medije. Na taki komercialni osnovi, kot so današnji mediji, tega ni mogoče napraviti. Če tukaj ne bomo nečesa naredili, je ogrožen obstoj družbe, kakršno poznamo.

Dandanes vse dobimo na pladnju, ni treba iskati novic in raziskovati, malo samoiniciative je, da bi iskali boljše novice. Kako pa se bodo občinstva spremenila, kakšni so trendi?

Mislim, da je za primerjavo dobro pogledati v čase sedemdesetih let. Kontekst poročanja je bil podoben na vzhodu in zahodu. O novicah, ki so bile več kot lokalne, so poročali nacionalni mediji, a vsi na enak način, predvsem je šlo za zrcaljenje vsebin, ki so zanimale politične elite, ljudje so se tako pogovarjali o istih stvareh, tudi če so o njih različno razmišljali.

Danes se nam je z množico informacij paradoksalno zgodilo to, da je enotna medijska publika popolnoma razpadla. V sedemdesetih je bil potreben le občutek, da smo informirani, da smo vedeli, ali bo mir ali bo vojna, danes pa imamo le še občutek, da dobimo koristne informacije. Razpadlo pa je polje skupnega. Namesto tega imamo socialna omrežja, ki delujejo na potrjevanju in zavračanju pričakovanj. Ljudje delijo najbolj senzacionalna sporočila, pri katerih gre za kup psiholoških trikov, s katerimi sami sebe vržemo na finto, da v resnici krepimo svoje bojazni, želje in pričakovanja.

Govorimo o *fake newsu*; to so novice, ki ustrezajo pričakovanjem ljudi. Izmisлити si nek dogodek in medijsko učinkovito lagati je mogoče le takrat, ko ljudem sporočite natančno to, kar želijo slišati. *Fake news* kažejo odnos med starimi, dominantnimi mediji, ki že desetletja poročajo na enak način in jim ljudje ne verjamejo več, in socialnimi omrežji, ki jim verjamejo. V trenutku, ko v medijih začnete sreči pričakovanjem, bojaznim in željam ljudi, ko vas ne zanima več resnica, temveč le to, čemu občinstvo verjame, takrat imate *fake news*. Problem je, da so ljudje bolj pripravljeni verjeti lažnim vestem kot pa resničnim. A tako stanje ne more trajati – ljudje si ne želimo, da bi nas ves čas varali. Morali bomo postati bolj medijsko pismeni.

Na novo je treba vzpostaviti možnost, da ljudje kritično mislijo in se smotrno odločajo.

Čas, ko so ljudje naivno verjeli medijem, je mimo. Prej nasprotno; odnos povprečnega uporabnika do informativnih medijev je, da mediji lažejo in jim zato ne gre verjeti. Tako smo hkrati sofisticirani in strahovito naivni pri veri v družbene medije. Novinar tako lahko ustvarja le informacije za publiko, ki mu verjame, a jih mora utemeljiti in argumentirati.

Kako povrniti zaupanje publike? In kako jo pritegniti?

Predvsem bi morali imeti kredibilni mediji lastne agende, ki bi bile tudi razvrščene drugače. Neka vest, ki se tiče ohranjanja zdravja našega planeta, se v dominantnih medijih danes pojavi samo, če se zgodi kakšna velika nesreča, kriminal ali kakšen velik politični preobrat. Če bodo pa poginile ribe v nekem lokalnem potoku, boste to izvedeli v črni kroniki. Dominantni mediji stvari danes ne povezujejo več, ne vključujejo dovolj kritičnih premislekov strokovnjakov.

Tisto, kar je naloga prihodnjega alternativnega medija, je na novo postaviti več javnosti, ki tvorijo eno javnost. Na novo je treba vzpostaviti možnost, da ljudje kritično mislijo in se smotrno odločajo, ter agende postaviti iz temeljnih človeških problemov (iz osebnega življenja).

Problem je, da so ljudje v mnogih težavah. In namesto, da bi jim ponudili solidarnost, jim dominantni mediji v najboljšem primeru ponudijo

servis, ki ga morate plačati. Potrebni so tudi novi načini poročanja, ogovarjanja in razmišljanja, da bi resnične probleme res videli kot skupne probleme.

Katere so kvalitete slovenskega novinarstva, kaj bi lahko pohvalili?

V Sloveniji je na različnih ravneh v medijih veliko dobrih posameznikov. V lokalnem okolju dnevno delajo na novicah, ki so za ljudi zanimive in jih zadevajo – npr. v kakšni vročini delajo delavci na vipavski avtocesti. Kriteriji novinarja niso neki vnaprej postavljeni pogoji ali merila pomembnosti. Nujna je zavest, da morajo informativni mediji služiti skupnosti. Zato je temeljna kvaliteta novinarja, da stvari opazi in jih pove, reševati pa jih morajo drugi.

Menim, da mediji novinarje danes postavljajo v to nevhvalno vlogo, da poročajo o stvareh, o katerih sami dovolj ne vedo. In predvsem, da jih postavljajo v pozicijo, ko morajo to narediti takoj. In to ima še eno drugo nevarnost – PR –; da novinar postane odvisen od vira novic. Zato pravim, da je treba nekaj dolgo in podrobno raziskovati, da se poučiš o stvari in poveš zgodbo, ko imaš dovolj trdne dokaze za to in ko s to zgodbo lahko vplivaš na stvari. T. i. raziskovalno novinarstvo ima v Sloveniji pogosto sporno nalogo. Mnogokrat morajo delovati z ljudmi s posebnimi interesi, pa so to lahko stranke ali podjetja, ki lansirajo neko novico prek medija ali novinarja v trenutku, ko to nekim interesom ustreza.

Bi morali regulirati, kdo je lahko novinar?

Ne, so nekateri poklici, kjer se ljudi deli na profesionalce in amaterje. Novinar ni tak poklic. Če bi poskušali take filtre napraviti, bi bili ti ideološki, politični ali stvar zasebnih interesov. Dobili bi ceh, ki ovira svo-

bodo informiranja, namesto, da jo ustvarja. Ni naključje, da imajo novinarji etične kodekse in častna razsodišča. Strinjam se, da so znotraj nekega poklica norme, kdo je dober ali slab, boljši ali slabši. Te norme se poskuša krepiti s sistemi nagrad in kazni, pa tudi prek izobraževanja samih sebe. Kolikor hitro bi to poskušali pravno regulirati, bi imeli nasprotno učinke od pričakovanih. Potrebo, zakaj nekateri menijo, da bi bilo licenciranje dobro, razumem, ampak mislim, da bi to prineslo več slabih posledic kot dobrih. Tisto, kar zastruplja odnose znotraj kolektiva, je prej to, da lastniki komercialnih medijev delajo temeljno razliko med prekarci in redno zaposlenimi.

Kako naj novinar ob začetku novinarskega dela pogleda na odnos med občinstvi in mediji, ko se njegova pot šele začneja? Kaj so vaši nasveti, popotnice?

Največ sem se naučil, ko sem nekaj časa svobodno delal kot novinar na Radiu Študent. Kot urednik sem sovražil nedeljske sestanke, kjer smo razpravljali o tem, kaj je kdo naredil prav, kaj narobe. Ker smo imeli različne okuse, smo se morali o tem pogovarjati, razmišljati in svoje ideje čim bolj natančno artikulirati ter tako najti skupno točko. Kako pride novinar do tega? Razmišljati mora o celotnem sklopu: medij – lastniki – interesi – delovno okolje – jaz (novinar) – publika.

Ni mi všeč način, na katerega se mlade novinarje uvaja v delo. Najprej jih obravnavajo, kot da ničesar ne vedo in jih dobesedno zatolčejo. Pristanejo v nemogoči situaciji, ko morajo uganiti okus svojega urednika. Manjka pa resna debata o tem, zakaj nekaj ja, nekaj drugega ne. Mlad novinar je tako prisiljen ponotranjiti neko ideologijo. Potem pa so tudi rutine novinarstva tiste, ki onemogočajo pogled na to, kako občinstvo gleda na nekaj in kaj potrebuje. Uredniki morajo naglas utemeljiti svoje kriterije in se z novinarji čim več pogovarjati. **X**

O pritiskih, cenzuri in mreženju

»OBJAVIM LAHKO LE PET ODSOTKOV TEGA, KAR VEM«

Matej Simič

Vemo, da je novinarstvo tam, kjer ne bi smelo biti. Soočamo se z omejevanjem svobode, grozijo nam politični pritiski, zdi se, da se cenzuri ne moremo izogniti. Prav tako vemo, da so težave širše, sistemske. A slednje nikakor ne sme postati izgovor, da jih ne bi reševali; postopoma, korak za korakom.

Teorijo študenti dobro poznamo, v praksi pa je novinarsko delo precej bolj zapleteno.

Za urednikom stoji odgovorni urednik, za njim pa mreža vplivnih političnih igralcev

»Na večini medijev je tako, da po lastnikih ne smeš pljuvati. Kar je problem, ker so to po navadi čudni ljudje,« pravi dolgoletni Večerov novinar Vasja Jager, trenutno novinar Mladine. Razloži, da imajo lastniki pogosto poznanstva v političnih in oglaševalskih krogih, zato tudi tam postavljajo meje. »Večer je imel uradno politiko, ki je prihod Magne v Slovenijo podpirala. Ne predstavljam si, da bi kak njihov novinar grdo pisal o lakirnici. Tudi, če bi kdo poskusil, bi ga verjetno ustavili,« pravi Jager.

Novinarstvu danes manjka tudi zavedanje o nujnem izogibanju konfliktov interesov, meni **Tina Kristan**, nekdanja novinarka Delovih Ozadij, poznana po razkritju afere *Dodatki za stalno pripravljenost* na Univerzi v Ljubljani. Pravi, da so bili v izplačevanje dodatkov vpleteni tudi ljudje, ki so lastnikom očitno zelo blizu. Zaradi skupnih interesov, ki jih imajo, niso žrtvovali svojega dobrega sodelovanja, da bi lahko bila njena zgodba, ki je v javnem interesu, objavljena v celoti. Poudarja, da je imela slabo izkušnjo samo pri spremljanju te zgodbe: »Nihče mi ni rekel, o čem moram pisati in o čem ne, preprosto so članek umaknili. Argumenti za to so bili povsem neumestni.«

Tako Kristanova kot tudi Jager se strinjata, da smo pri osnovnih vodnikih novinarstva zašli v napačno smer. »Odgovorni uredniki vse večkrat postajajo ljudje, ki novinarstva v resnici ne razumejo in niso na njegovi strani. Ne razumejo, da novinarstvo ni branjenje interesov svojih prijateljev,« je odločna Kristanova.

Na največji komercialni medijski hiši v državi PRO Plus po mnenju tamkajšnjega novinarja in redaktorja oddaje 24 ur **Jureta Bračka** tam podobnih pritiskov ni. »Če bi bil predsednik uprave Petrola ali Mercatorja v kriminalistični preiskavi, bi o tem gotovo poročali. Ne glede na to, da te družbe pri nas najverjetneje oglašujejo. Prepričan sem tudi, da je v hiši, kjer je zaposlenih 500 ljudi, gotovo kdo v dobrih odnosih s to osebo, a bo prispevek zvečer kljub temu v novicah,« pravi Bračko.

»Cenzorji so grobarji slovenskega novinarstva. Krožijo iz enega na drug medij in nič se jim ne zgodi.«

S takšnimi omejitvami se ne srečujejo zgolj novinarji v komercialnih medijih, temveč tudi na Radioteleviziji Slovenija, pravi Jager. »Na RTV ni toliko kapitalskih interesov, to je gojišče politike – prevladujejo izrazito politični interesi.«

»Redkokateri prispevek izide v originalni obliki«

Svoboda govora je pravica vsakega državljana, določena z ustavo, cenzura pa z zakonom sicer ni prepovedana. Je pa tudi del novinarskega vsakdana.

»Uredniki velikokrat posegajo v tekste. Dostikrat upravičeno, včasih pa tudi neupravičeno. V glavnem so to mehki posegi. Ne bodo ti rekli 'ne', večinoma ti 'svetujejo', koga poklicati. To so zanje 'primerni' sogovorniki, takšni, ki jim ustrezajo. Potem izločijo še po njihovem mnenju 'nepomembne podatke' in besedilo se vsebinsko oblikuje po željah nekoga drugega. Redkokateri prispevek izide v originalni obliki,« pripoveduje Jager, vendar izpostavlja, da za Mladino, kjer je zaposlen zdaj, to nikakor ne drži. »Svobode, kot jo imam tukaj, nisem imel nikoli do sedaj.«

Da uredniki prispevke umikajo, potrdi tudi Kristanova. Sama ima s tem malo izkušenj, razloži pa, da je bilo veliko njenih kolegov cenzuriranih, v smislu, da njihov prispevek ni bil objavljen. »Do te odločitve je prišlo po tem, ko je urednik že potrdil članek. To pomeni, da se je zadeva ustavila na višji ravni,« pravi.

»Ne bodo ti rekli 'ne', večinoma ti 'svetujejo', koga poklicati. To so zanje 'primerni' sogovorniki, takšni, ki jim ustrezajo. Potem izločijo še po njihovem mnenju 'nepomembne podatke' in besedilo se vsebinsko oblikuje po željah nekoga drugega.«

Jager problem omejevanja novinarjeve svobode ilustrira s prigodo novinarke, ki so jo tožili za prispevek, ki ga sama ni napisala v obliki, kot je bil objavljen. Urednica naj bi v besedilo vnesla lastne popravke, s katerimi avtorice besedila ni seznanila. Novinarka je bila pod zapisanim podpisana z imenom in zato je nosila vso odgovornost.

Nadaljuje z zgodbo o t. i. Večerovem bunkerju, ki je začel nastajati v času prve Janševe vlade, ko je bila zelo aktualna peticija 571. »Pisali smo zares dobre prispevke, ki so bili cenzurirani. Najprej smo imeli steno neobjavljenih besedil, potem že celo omaro. Novinarji so imeli psihične probleme, ker v svojem delu zaradi cenzure niso več videli smisla.«

Ena od težav, s katero se novinarstvo spopada, je negativna selekcija. Cenzorji ves čas krožijo po slovenskem prostoru, pravi Jager. »Politikom je všeč, da imajo velikega bumbarja na visokih položajih. Ta je brezobziren, ne bo spraševal neprijetnih vprašanj, je hvaležen, da je tam, pa še vse druge bo potlačil. To so grobarji slovenskega novinarstva. Krožijo iz enega na drug medij in nič se jim ne zgodi. Dosti je svinjarije,« je nazoren.

O cenzuriranju prispevkov smo se pogovarjali tudi z enim od Večerovih urednikov **Rokom Kajzarjem**. Praksa poseganja v prispevke mu je izredno tuja, pravi. To pripisuje kredibilnosti, kreativnosti in žlahtnosti njegove novinarske ekipe. »V takšni ekipi za kakršne koli prepovedi ni nobenega, niti najmanjšega prostora. Ko bi prišlo do trenutka, ko bi moral kaj na zahtevo umakniti, ker bi to škodovalo lastniku ali oglaševalcem, hkrati

pa bi šlo za zadevo v javnem interesu, bi povsem odkrito iskal vse možnosti, da se to objavi. Če tega ne bi dosegel, ne bi bil več urednik in to ne bi bilo več novinarstvo.«

Zmeraj govorimo o pritiskih na novinarje, vendar se ti izvajajo tudi na urednike. Kajzer pravi, da imamo v Sloveniji dobre in slabe ter zelo dobre in zelo slabe urednike. Priznava, da (zelo) dobrih v svoji karieri ni srečal prav veliko. Nad seboj je imel odgovorne urednike, ki so znali reči ne, pa tudi takšne, ki so pritiskom lastnika ali koga iz politike podlegli. »To prinese s seboj velike težave. Lahko se takšni uredniški politiki prilagodiš, lahko se bojuješ ali odideš. Sam sem se v enem primeru odločil za sodni boj, v zadnjem pa odšel, ko sem izčrpal vse možnosti, da bi se stanje popravilo ali pritiski preprečili.«

»Odgovorni uredniki verjetno zaradi pritiska lastnikov niso žrtvovali dobrega sodelovanja z vpletenimi v zgodbi o dodatkih, da bi lahko bila moja zgodba, ki je v javnem interesu, objavljena v celoti.«

Vem, a ne povem

»Objavim lahko le pet odstotkov tega, kar vem,« pove Jager. Pravi, da je pri njem ključna ovira zakonodaja. Vse, kar novinar objavi, mora biti namreč podkrepljeno s trdnimi dokazi in odzivi vpletenih v zgodbo, saj ga lahko v nasprotnem primeru omenjeni v trenutku tožijo.

»Vem za ogromno stvari, ki so se zgodile in se še dogajajo, pa o njih ne morem pisati, ker jih pred sodiščem ne bo nihče potrdil.« Tak primer je bila izredno občutljiva zgodba o orgijah v Mariboru, ki so se je udeleževali znani gospodarstveniki. Po Jagrovih besedah se je tam zgodilo veliko nezakonitih dejanj, odločalo se je o prihodnosti mesta. »Mi smo to vedeli, ljudje so nam povedali. Samo, kaj boš naredil? Boš vdrl v stanovanje? Boš nastavil prisluškovalne naprave?« Četudi bi to bilo v praksi izvedljivo, ti dokazi na sodišču ne bi bili priznani. »Zakonodajo so pisali tisti, ki so vedeli, zakaj so jo napisali tako. kot so jo,« zaključji Jager.

Bračko pa pravi, da njihove novinarje omejuje predvsem etika. Pojasni, da imajo posnetke zaslona sporočil, ki jih je nek bivši državni sekretar, član stranke SD, pošiljal novinkarkam in profesoricom – tudi na FDV. »Delali smo prispevek o nadlegovanju na delovnem mestu. Ugotovili smo, da omenjena sporočila po definiciji ustrezajo tudi temu, da gre za spolno nadlegovanje. Precej smo tehtali in se odločili, da zaenkrat tega ne bomo objavili, ker smo trčili tudi ob pravico do zasebnosti. Ta interes je prevladal.«

Da novinarji vedo več, kot objavijo, se strinja tudi Kristanova. Sama se nikoli ni zavestno odločila, da bo informacije obdržala zase. Pravi, da novinar veliko podatkov dobi z *off the record* pogovori s sogovorniki. »Vsega seveda ne objaviš takoj, sem pa prepričana, da mi bodo te informacije kdaj pomagale razumeti kako drugo stvar,« dodaja.

Upoštevati pa moramo, da je novinarsko delo tudi tisto, kar se v prispevku ne pojavi. Novinarji so zadeve najprej dolžni preveriti. »Včasih se zgodi, da si nekaj naredil, kot se spodobi – preveril in pogledal si vse aspekte –, a ugotovil, da nekaj ni resnično ali pa ni v javnem interesu. Tega potem seveda ne objaviš,« je jasen Bračko.

Po Jagrovem mnenju bi zadržane informacije v primeru, da bi prišle v javnost, lahko spremenile celotno podobo slovenske družbe in dožemanje slovenske demokracije. »Govorimo o igrah iz ozadja, ki so ekstremno resne, ki imajo velik vpliv na sedanost in prihodnost države, na porabo javnega denarja in vse ostalo.«**X**

Licence – da ali ne?

NEODVISNOST NOVINARJEV MORA BITI ZAGOTOVLJENA

Urška Petaros

Ob vse večji zmedi med novinarji se poraja vprašanje, ali bi licenciraje novinarjev vneslo red v novinarsko profesijo – ali pa bi pomenilo obliko cenzure, pritiska na novinarje in močno omejilo svobodo govora. Licence za novinarje podeljujejo v sosednji Italiji, zato smo pogledali, kako sistem deluje tam. Menite, da bi deloval tudi pri nas?

Praden Italijan postane novinar, prehodi dolgo pot

Sistem pridobitve novinarske izkaznice je v Italiji kompleksen. Zahteva 24-mesečno sodelovanje z eno od informativnih redakcij. Novinar je za svoje delo tudi ustrezno plačan. Sledi 18-mesečno delo pod mentorstvom starejšega novinarskega kolega, ki jamči, da se je posameznik poklica priučil. Kandidate za bodoče novinarje nato čaka še izpit. Da lahko k izpitu pristopijo, morajo opraviti obvezno izobraževanje; 45-urni tečaj, ki ga izvaja novinarska zbornica ali končati podiplomski študij enega od 12-ih programov novinarskih smeri na univerzah v Italiji, ki jih novinarska zbornica priznava.

»Izpit je dovolj zahteven, da zagotavlja določeno profesionalnost ne glede na politično pripadnost posameznika,« pojasni **Breda Susič**, zamejska novinarka, zaposlena na slovenskem oddelku deželnega sedeža Radiotelevisione Italiana (Rai). Test preveri pridobljeno znanje; od zgodovine novinarstva, deontologije, osnov ustavnega prava do moderne umetnosti. Kandidate po prvem pisnem delu čaka še pisanje dveh prispevkov, temu sledi zahteven ustni izpit, ki obsega zagovor predhodno pripravljene seminarske naloge in odgovarjanje na vprašanja komisije, ki jo sestavljajo poklicni novinarji, člani novinarske zbornice, sodniki, odvetniki ...

Po zakonu si nihče brez licence ne sme prilaščati naziva novinar ali opravljati novinarskega poklica.

Del izpita lahko pripadniki narodnostnih manjšin pišejo v svojem jeziku. Na izpitne roke se prijavljajo tudi Slovenci, Južni Tirolci, Ladinci, Francozi iz Aoste, Furlani itd.

»Zakon določa, da si ne sme nihče prilaščati novinarskega naziva in ne sme opravljati novinarskega poklica, če ni vpisan na poklicni seznam novinarske zbornice. Novinar brez licence je lahko zunanji sodelavec kake revije ali časopisa. A od tega se ne da živeti,« pravi Susičeva. Če je posameznik *free-lancer*, potem mora biti poklicni novinar in torej vpisan na seznam novinarske zbornice.

Licenciranje najbi jamčilo profesionalnost

Susičeva pravi, da italijansko novinarstvo zaradi licenciranja političnim pritiskom ni bolj podvrženo. »Licenco izda novinarska zbornica, ki je neodvisna. Nastala je prav zato, da jamči neodvisnost tako od politike kot od založnikov. Člane sveta novinarske zbornice – tako na državni kot na krajevni ravni – izbirajo novinarji iz svojih vrst in na podlagi svobodnih in tajnih volitev. Niti dnevna politika niti založniki nimajo možnosti imenovanja svojih kandidatov,« pravi.

Hkrati pa dodaja, da pri tem seveda prihaja do političnih pritiskov in vplivov, a vedno prek novinarjev samih.

Kot pojasni, novinarska zbornica licence ne izda na podlagi politične pripadnosti kandidata in njegovih poznanstev, gotovo pa pomagajo priporočila kakega strica. Susičeva pravi, da je to v Italiji še kako pogost pojav na vseh področjih in v vseh poklicih. Kljub temu pa poudarja, da je sistem pridobitve novinarske izkaznice dolg, izpit pa dovolj zahteven, da jamči določeno profesionalnost novinarja.

Slovenski medijski prostor licenc ne bi prebavil

Izredni profesor na Fakulteti za družbene vede **dr. Marko Milosavljević** uvedbi novinarskih licenc v slovenskem prostoru nasprotuje. Kot pravi, naj bi se povsod po svetu izkazalo, da je

to neizvedljiva in nevarna opcija. »V državah, kjer so imeli licenciranje, je bilo to velikokrat zlorabljeno. Oblast ga je uporabljala, da je preprečevala vstop tistim, ki so bili kritični. To se je zgodilo v afriških državah, Latinski Ameriki in jugovzhodni Aziji,« pojasnjuje Milosavljevič in dodaja: »Gre za izrazito obliko preprečevanja dostopa do medijev tistim, ki niso po volji politični oblasti.«

Z Milosavljevičem se strinja tudi Susičeva. Meni, da zadeva v Sloveniji licenc ne bi mogli uvesti: »Osebnostno dvomim, da bi lahko italijanski sistem licenciranja v Sloveniji deloval nepristransko; delno zaradi njene majhnosti, delno zaradi izredno močnih političnih vplivov in pogojevanj. Tudi v Italiji so pogojevanja in vplivanja še kako prisotna, a so bolj pluralna kot v Sloveniji.«

»To je izrazita oblika preprečevanja dostopa do medijev tistim, ki niso po volji politični oblasti.«

Licence niso jamstvo za kakovost

»Licence – ali izkaznice, kot jih imenujemo mi – same po sebi ne jamčijo kakovosti,« pravi Breda Susič. Gre torej le za enega izmed načinov selekcije, ki določa, kdo sme objavljati prispevke in kdo ne. »A lahko je ugibati, da to jamstvo deluje dobro v teoriji, v praksi pa ... Kdo ve, včasih ja, včasih ne ...« priznava.

Na koncu dodaja, da ni pomembno, na kakšen način je urejeno vprašanje neodvisnosti novinarjev – ali s pomočjo novinarskih sindikatov ali s pomočjo združenj in zbornic. »Pomembno je, da so ta vprašanja urejena in da je neodvisnost novinarjev pravno zajamčena.«

Društvo novinarjev Sloveniji uvedbi licenc nasprotuje

Tudi Društvo novinarjev Slovenije (DNS) je precej skeptično do možnosti, da bi podobno kot Italijani ustanovili zbornico in v Sloveniji uvedli podeljevanje novinarskih licenc, čeprav je do takšnih pozivov v preteklosti prišlo večkrat.

Kot pravi generalna sekretarka DNS **Špela Stare**, je na mnogih sejah društva prevladovalo stališče, »da je treba delati na izobraževanju novinarjev, spoštovanju etičnih standardov, medijski pismenosti, samoregulaciji, zavezništvu z javnostmi ter tako vzpostavljati in ohranjati spoštovanje novinarskega poklica«, ne pa z uvedbo licenc. Člane DNS pri uvedbi licenc pri tem skrbi, da je »za ustanovitev zbornice potreben zakon, kar pomeni, da bi politika odločala, kakšni naj bi bili pogoji za podelitev licence za poklic novinarja, kar je lahko zelo nevarno«. Ker pa se zavedajo problema padanja etičnih in profesionalnih standardov, si prizadevajo za vzpostavitev izobraževalnega programa, ki bi med drugim omogočal izdajo certifikatov. Tako bi lahko imeli novinarji, ki se dodatno izobražujejo in poglobljajo svoje znanje, prednost pri zaposlitvi. »Prepričani smo, da je prava pot izobraževanje in stremenje h kakovosti ter da licence niso tista magična paličica, ki bo rešila probleme novinarskega poklica,« verjamejo v društvu. **X**

»Za ustanovitev zbornice je potreben zakon, kar pomeni, da bi politika odločala, kakšni bi bili pogoji za podelitev licence za poklic novinarja, kar je lahko zelo nevarno.«

Zamišljeno

LAHKO MI ZAUPAŠ, VEDNO LAŽEM.

Neža Oder

Dobrodošli v 2017, kjer je resnica relativna in medij propaganda.

»Vi ste lažne novice!«

Predsednik ZDA Donald Trump CNN-u na tiskovni konferenci (2017)

»Neumnosti obstajajo, odkar obstaja človeška vrsta, zanimivejšepa je vprašanje, zakaj se laži in zavajanje širijo hitreje kot kompleksnejši pogledi.«

Jure Trampuš v Mladini o Novi24tv (2015)

»Levičarski mediji lažejo.«

Nova24tv na Twitterju (2017)

»Javna skrivnost je, da mediji lažejo.«

@brutalskipolicaj na Twitterju (2017)

Svet tehnološke dobe je agresivno razdeljen na dva pola: na ljudi, ki brez pomoči medijev niso več sposobni ustvarjati lastnega mnenja (*ne vem, kaj si mislim, dokler ne preberem, kaj naj bi si mislil*), in na ljudi, prepričane v teorije zarote, ki se medijev niti s palico več ne dotaknejo (*vse je laž, edini prav je prav zdrave kmečke pameti*). Oba ekstrema nakazujeta rastočo izgubo individualnosti v družbi in oba izvirata iz preproste predpostavke, da je nezaupanje v medije vsesplošno, a močno je zaupanje ljudi v medije, ki so jim všeč.

Po zadnjih raziskavah WVS (World Values Survey) je več kot 75 % Slovencev izrazilo šibko ali nično zaupanje v medije. Hiter sklep se takoj ustavi pri pomembnem elementu, ki je vplival na tolikšen negativni nihaj: *svetovni splet*. Internet, ki omogoča nebrzdan dostop do nepredstavljljive količine informacij, je obenem poskrbel za prenasičenost informacij – ta pa kliče po selekciji, kar nas privede do naslednjega fenomena: favoriziranja medijev. Izgublja se boj za novico, saj je povprečen državljan ne prebere več tam, kjer se pojavi najhitreje, saj je že prilagojen urniku medija, ki ga preferira. In tu leži ključni problem izginotja presoje občinstva, saj simpatiziranje z mediji, ki jih ljudje vzamejo za svoje, preseže težnjo po konstruktivni kritiki.

V slabi šali bi človek še zaključil, da mediji delujejo skoraj terapevtsko, a kljub svojim neštetim vlogam so na koncu koncev le še – prozorni.

Vse to hkrati spremlja preobrat medijskih programov k lahkim novicam in senzacionalizmu, skupaj z oglaševanjem pa to zagotavlja, da je potrošniški, komercialni podton tudi v klasičnem novinarstvu danes nemogoče zgrešiti. Češnje na vrh smetane podajo še lažne novice (ali alternativna dejstva), ki so se – čeprav njihovi začetki segajo že v antiko – po spletu razširile kot plevel.

Se torej resnično izgublja zaupanje v medije ali le mediji ne dosegajo več starih standardov? In če je temu tako, ali niso le sledili željam svojega občinstva? A to je le ena stran fenomena.

Široko nezaupanje medijem ljudstvu vseeno ne preprečuje, da bi jih še vedno spremljali. Po WVS skoraj 47 % ljudi še vedno prebira dnevne časopise, okrog 67 % dnevno posluša radio in kar 79 % jih gleda TV. 41 % Slovencev dnevno obišče internet. Številke niso nizke, zato morda

zaključkov o odporu ljudstva ne gre potegniti le pri zniževanju medijske kredibilnosti, temveč moramo premisliti, ali nezaupanje v medije morda odseva širše medsebojno nezaupanje med ljudmi.

Z vrednoto zaupanja se lahko ponovno vrnemo k statistiki, ki kaže (WVS), da je v zadnjem obdobju raziskav več kot 79 odstotkov Slovencev na vprašanje o večinskem zaupanju v ljudi odgovorilo z »biti moramo zelo previdni«. Rezultati se okrog podobnih odstotkov vrtijo tudi na Poljskem, v Indiji ali Turčiji, medtem ko na primer kar 60 odstotkov Švedov na enako vprašanje odgovarja, da gre večini ljudi zelo zaupati. Zakaj je vse to zelo pomembno? Ne le, da se da vzporednice potegniti z ekonomskim ali socialnim stanjem dotičnih držav, predvsem rezultati sami zase nakazujejo potencirano nervozo v javnosti. Pri tem pa se opomnimo, da visoko medsebojno nezaupanje vodi v prenagljene sodbe in stran od racionalnega razmisleka.

Pri tej točki lahko vzamemo za primer *dobre* prakse spoštovanja vredno predanost strankarskih medijev, da v kriznih časih priprav na te ali one volitve z visoko dvignjeno brado resnico (ali vsaj grobo bistvo objektivnega stališča) kot po tekočem traku slačijo iz konteksta. Čuvaj (svojih) resnic: ker so dandanes všečki na Facebooku pomembnejši od integritete.

Nesmiselno je upravičevanje strankarskega obračunavanja prek medijev s splošnim zanimanjem ljudstva do politike, medtem ko vse nakazuje na izredno apatičnost Slovencev do dogajanja v politični areni. Po WVS je močno zainteresiranih za politične zadeve le 5,8 % državljanov, skupaj s temi, ki jih politika delno zanima, pa smo na le slabih 39 %. V duhu neoliberalizma je država podjetje, razločevanje med resnimi in lahkimi novicami pa se briše podobno kot meja med realnim življenjem in virtualno realnostjo. Ko so mediji le še zabava in tekma za občinstvo, ko naenkrat ni več distinkcije med novico o noseči X Kardashian in novico o predsedniških volitvah, postanejo mediji le še platforma za diktirane spore ljudstva.

In seveda je hipokritska kritika zabave v medijih, sploh če se tudi sama tu in tam zalotim ob dveh zjutraj pri reševanju kvizov na Buzzfeedu. Živimo vendar v 2017, kjer se koncentracija meri v sekundah in naša življenja niso popolna brez od osem do triinštirideset oglasov dnevno, predvsem pa – ljudje lahko sami izbirajo, kje bodo iskali svojo resnico. Na koncu pa se tako pojavi vprašanje, ali je resnica sploh objektivna? Ali občinstvo sploh išče resnico ali pa je sveti gral moderne dobe pravzaprav le kolektivizem? Iskanje skupne pripadnosti skozi nazore, za katere niti nismo prepričani, da so dobri?

Vsa ta večno odprta vprašanja me pripeljejo do zaključka, da smo v obdobju ekstremnega nezaupanja v medije, ker gre hkrati za obdobje globalnega spora vrednot. Razkol med razsežnostmi tradicionalnih proti sekularnim je zadnja leta neprestano v ospredju in tolikšne napetosti pri ljudeh poberejo svoj davek. Vseprisoten je strah in mediji so oblika *eskapizma*. Po drugi strani se v množičnem morju izgublja posameznik in mediji so tu kot oblika *samopotrditve*. V slabi šali bi človek še zaključil, da delujejo skoraj terapevtsko, a kljub svojim neštetim vlogam so na koncu koncev le še – prozorni.

Več kot 75 % Slovencev je torej izrazilo močno nezaupanje v medije. Po raziskavi WVS iz enakega obdobja je skoraj 90 % Slovencev izrazilo tudi močno nezaupanje v slovensko vlado. Zdaj pa: kaj je bilo prej, kura ali jajce? **X**

Radijska igra pri nas in v tujini

»RADIJSKA IGRA BO USAHNILA TAM, KJER SO LJUDJE ZASPALI ...«

Eva Lipovšek

»Gospe in gospodje, prekinjamo program ... Šokantne novice ... Na Marsu so opazili čudne, hidrogenske eksplozije ... Zemlji se z veliko hitrostjo približuje žareči, orjaški leteči predmet ... Pristal je pri Grovers Millu ... Iz vesoljske ladje stopajo srhljive, neopisljive, zlovesče creature ... Scvrli so ljudi, ki so jih prišli gledat, tudi policaje ... Povsod ležijo ožgana, neprepoznavna trupla ... Marsovci prihajajo ... Ljudje zapuščajo mesta ... To je konec ... Iz mesta se vali dim ... Ljudje padajo v Vzhodno reko – kot podgane!!!« Tako je večer pred nočjo čarovnic, 30. oktobra 1938, na radijski mreži CBS zadonela novodobna in najodmevnejša radijska igra doslej, ki je povzročila vsesplošno paniko – prihodnje leto bo praznovala že 80. obletnico obstoja.

Sicer ima radijska igra že zelo dolgo zgodovino. Prvo na svetu – z naslovom *A comedy of Danger* Richarda Hughesa – so na angleškem BBC-ju predvajali že leta 1924.

Ob radijski igri invazije marsovcev je svetu takrat še neznani Orson Welles po istoimenski znanstvenofantastični knjigi pripravil dramatisirano priredbo *Vojne svetov*. Igra se je v obliki fiktivne reportaže v živo prenašala iz Mercury Theatra, bila pa je tako prepričljiva, da so mnogi poslušalci verjeli, da planet napadajo neznana bitja iz vesolja. Kljub temu, da je Welles pred predvajanjem poslušalce opozoril, da gre za radijsko igro, je igri sledil vsesplošni preplah, Wellesu pa izstrel med hollywoodske zvezde.

Proračun za radijsko igro se iz leta v leto krči, želje po nastajanju novih iger ostajajo.

Radijska igra je dramatisirana zvočna predstava, ki je običajno predvajana na radiu – redkeje na zgoščenki ali spletu. Ker je radio izključno zvočni medij, je zasnovana na bogatih zvočnih efekatih in govornih dialogih. Oboji pomagajo poslušalcu pri predstavi o nastopajočih osebah in dogodkih v zgodbi, hkrati pa ne ožijo poslušalčeve domišljije. Ta ima popolnoma prosto pot.

Danes, več kot 90 let po nastanku žanra, ki poslušalcem veliko da, od ustvarjalcev pa veliko zahteva, se le-ti sprašujejo, koliko časa bo

radijska igra še živel. Proračun zanjo se namreč iz leta v leto bolj krči, želje po nastajanju novih iger pa ostajajo. Dokler bo želja, bo radijska igra (pre)živela, tako menijo sogovorniki, ki se z ustvarjanjem radijskih iger vsakodnevno srečujejo.

Zlati časi so mimo

»RTV je edini medij pri nas, ki se zanima za prihodnost tega radijskega žanra,« pravi dramaturginja in režiserka **Špela Kravogel**. Če ne bi bilo zapisano v zakonskih aktih Radiotelevizije Slovenija, da morajo skrbeti za prihodnost radijske igre, bi bile možnosti za njen obstoj zelo vprašljive. Ustvarjalka radijskih iger meni, da je skrb za kulturo v današnjem času ostala nekje na strani. Pravi, da je odnos do kulture mačehovski. Od nadrejenih sicer vedno znova posluša, da je ohranjanje kulture in z njo radijske igre, pomembno, a se pri besedah ta skrb tudi neha. Kravoglovo boli, da se o radijski igri nihče ne pogovarja v javnosti. Tudi slovenske igre se namreč velikokrat prebijejo na mednarodne festivale, pa o tem nihče ne poroča, kar nazorno kaže odnos do radijske igre in tovrstne kulture.

RTV je edini pri nas, ki skrbi za prihodnost radijske igre.

Na RTV predvajajo dramske radijske igre tako na prvem kot tudi na tretjem programu (Ars), ki ponuja vsebine za zahtevnejše poslušalce. Pokrivajo več zvrsti radijske igre. Najpogosteje delajo kratke igre – do 15 min., potem so tu še celovečerne, ki najpogosteje trajajo od 30 do 45 min. Nekatere radijske igre trajajo tudi do ene ure, dlje pa ne, saj poslušalec sicer ne more vzdrževati koncentracije. Potem so tukaj še nadaljevanke oz. nanizanke, otroške in dokumentarne radijske igre.

V času razcveta radijske igre (po drugi svetovni vojni) je bilo premier nekaj na mesec. Danes v etru le s težavo odmeva ena vsakih 30 dni, saj se je proračun zanje močno skrčil. »Za kulturo vemo, da se, tako na radiu kot tudi na televiziji, stiska,« pravi Kravoglova. Dodato je pojasnila, da je bil dramaturški oddelek v poletu radijske igre veliko močnejši. »Starejši ustvarjalci nam večkrat očitajo nedejavnost, a njim se v zlati dobi radijske igre ni bilo treba ukvarjati s pomanjkanjem denarja.« Takrat so bili namreč aktualni razpisi, kjer so dobili denar, ljudje so pogosteje sami pošiljali tekste v

branje za morebitno predelavo v radijsko igro. Včasih se je masovno delalo, odkupovalo, danes tako ne gre. Zdaj si je skorajda nemogoče zamisliti drago igro, ki zahteva ogromno časa, saj se ta enači z denarjem, ki pa ga v veliki meri primanjkuje.

Kravoglova meni, da obstoj radijske igre ni vprašljiv, kar se tiče zanimanja s strani poslušalcev, ljudi, ki na kulturo nekaj dajo. Je daleč od tega, da bi bila v zatonu. Kljub današnjemu dirjajočemu svetu, za katerega bi mislil, da nima posluha za tak zastarel žanr, zanimanje zanjo je. Močna skupina so slepi in slabovidni, saj je zanje radijska igra nadomestek filma; je edino, kar je v njihovem dosegu. Starejši so radijskih iger navajeni še iz njenih zlatih časov, velik del poslušalcev pa predstavljajo tudi otroci. Veliko pohval dobijo od poslušalcev Arsa, ki producira zahtevnejše forme. Te so namenjene poslušalcem s posluhom za visoko kulturo.

»Vendar se klasični poslušalec, tak, ki bi pred radiem čakal, da bo nekaj prišlo v eter, izgublja, ne samo pri nas, temveč po celotni Evropi,« pravi Kravoglova, ki meni, da je treba radijsko igro digitalizirati in jo ponuditi poslušalcem na spletu, da bo dostopna kadarkoli.

Meni, da se medijska javna sfera za radijsko igro dandanes ne zanima. Ta žanr je za medije pase, saj ni skomercializiran. Ko na RTV naredijo neko radijsko igro, ta pač mine, ko naredijo predstavo v gledališču, pa gre ta skozi oči različnih kritikov, ki o tem pišejo. To radijski igri manjka. Da bi tudi s kritiko opozorili nanjo in jo bodrili, da ne postane zgolj spomin.

»Na nacionalnem radiu, ki bi v prvi vrsti moral skrbeti zanjo, se izvirna produkcija iz leta v leto manjša. Vrstijo se ponovitve. Eksperimentalna produkcija se skorajda ukinja.«

Feri Lainšček, pisatelj, pesnik in veteran v ustvarjanju radijskih iger, ki jih je v svoji karieri nanizal več kot 30, radijski igri napoveduje temno prihodnost: »Bojim se, da prihodnost radijske igre v Sloveniji ni dobra. Na nacionalnem radiu, ki bi v prvi vrsti moral skrbeti zanjo, se izvirna produkcija iz leta v leto manjša. Vrstijo se ponovitve. Eksperimentalna produkcija

se skorajda ukinja. To obžalujem in menim, da vodstvo te radijske hiše varčuje in krči program ravno tam, kjer ga ne bi smelo. Nižanje kriterijev in razgaljeni populizem povzročata veliko škodo. Temu trendu preprosto ne bi smeli slediti. Radiofonija ponuja številne ustvarjalne možnosti in je medij našega časa. Vsebine in oblike je na tem področju mogoče posodabljeni in inovirati na ustvarjalen način.«

Z njim se strinja tudi Kravoglova; krčiti sredstva v kulturi in tudi v znanosti, je slabo. Meni, da so ustvarjalci radijskih iger iznajdljivi in željni novih premier, zato kljub vsemu ne bodo popustili in bo radijska igra preživela. Treba pa je najti nove načine, s katerimi bi lansirali radijsko igro med novodobne poslušalce.

Z denarjem, ki se ga nameni za uredništvo igranega programa razpolaga njegova urednica **Lučka Gruden**. S temi sredstvi pokrivajo snemanje novih radijskih iger. Plačati je treba avtorja, igralce, izvajalce, glasbenike itd. Plačujejo tudi pravice za ponovitve – teh ni mogoče odkupiti enkrat za vselej, ampak najprej za priredbo igre, potem za ponovitve. Iz omenjene vsote denarja sredstva namenijo tudi honorarju zunanjih sodelavcev, ki jih občasno potrebujejo, in dodatnih glasbenih opremljevalcev.

O konkretnih možnostih za ponoven zagon radijske igre je Matej Venier povedal: »Vse se začne z izbiro. Izbirati je treba družbeno relevantna in umetniško močna besedila, izogibati

Komercialne radijske postaje pa se z radijsko igro, kot jo poznajo na javnem radiu, ne ukvarjajo. Vendarle pa na tem področju nekaj počno. Kar ustvarjajo, se ne da enačiti z radijsko igro, saj gre že pri vsebinski zasnovi za veliko razliko, prav tako je razlika tudi pri uporabi jezika. Koristijo namreč le njena načela. Na dnevni bazi ustvarjajo množico skečev, kar je na nek način odvod radijske igre. Prav tako je razlika v produkciji, saj ne gre za izvedbo (samo) z diplomiranimi dramskimi igralci, poleg ni fonetika, teksti niso lektorirani ali fonetično opremljeni. »Tipična radijska igra za komercialne radije ni zanimiva, saj ne prinaša nikakršnega dobička,« pojasnjuje Špela Kravogel.

Večen problem: ni denarja

Trenutno je na RTV za ustvarjanje radijske igre zaposlenih enajst ljudi. Vsako leto Programski svet sprejme proračun za leto, ki prihaja, ta sredstva pa nihajo med 100.000 in 170.000 evri letno. V skladu s tem se ravnata tudi nova produkcija radijskih iger in obseg predvajanja.

Proračun se razdeli po programih, nato pa nastopi urednik **mag. Matej Venier**, ki med uredništva denar razdeli (3. program javnega radia sestavljajo uredništvo igranega programa in uredništva za kulturo, resno glasbo in verstva).

se je treba hermetičnosti, prizadevati si za naraven govor in interpretacije. Treba je urediti zakonske in podzakonske akte; natančneje – potrebna je določna omemba domače avdioprodukcije in konkretno radijske igre v Nacionalnem programu za kulturo, Zakonu o medijih, Zakonu o RTV Slovenija, statutarnih in planskih aktih z med seboj usklajenimi formulacijami.«

Komercialni radio in komercialne variacije radijske igre

Radijske igre v majhnem obsegu med slovenske poslušalce lansira tudi Radio Študent, ki izdelke objavi na svoji spletni strani.

RTV obljublja izboljšave

Grudnova pravi, da si bo njeno uredništvo v letu 2018 prizadevalo povrniti izvorno umetniško produkcijo na dolgoletno raven, izvedljivo s štirimi, za radijsko igro razpoložljivimi tonskimi mojstri. Gre za 30 novih radijskih iger, kar je ob programskem deležu 300 predvajanih iger letno (le-te vzamejo iz arhiva) komaj deset odstotkov. Vsebinsko in žanrsko bosta produkcija in program usmerjena k poslušalcem 1. in 3. radijskega programa, znotraj tega pa k negovanju več različnih formatov, predvajanih v petih terminih šest dni v tednu.

Ob klasični celovečerni radijski igri bo posebna pozornost namenjena razvoju sodobnejših oblik umetniške komunikacije s poslušalcem – kratka forma, kontaktne nanizanke, *docu-fiction* kot angažirana artistična poglobitev aktualnih tematik ...

Ob že uveljavljeni redni multimedijški promociji igranega programa in preišljeni udeležbi na mednarodnih medijskih festivalih ter ustvarjalnem sodelovanju v projektih sorodnih uredništev 1. programa (npr. Lahko noč, otroci, Razvedrilne kontaktne nanizanke in detektivke ...) je v prihodnjem letu po mnenju Grudnove, nujno vsaj minimalno investirati v mlade sodelavce, začetnike na področju radijske scenaristike – dramaturgije in obrtniških znanj sodobnega radijskega medija. V ta namen načrtujejo izobraževalno, produkcijsko in programsko sodelovanje z AGRFT.

»Radijska igra bo usahnila tam, kjer so ljudje zaspali ali pa imajo svoje interesno in energijsko šestilo bolj zapičeno kje zunaj.«

Lučka Gruden se za prihodnost radijske igre ne boji, če bodo ljudje, ki bodo delali v uredništvu igranega programa, znali izkoristiti medij, ustvarjati v njegovem ritmu, raziskovati nove, krajše formate, reciklirati brez spuščanja profesionalnega nivoja zvočne produkcije, na katerem so danes. *»Velikokrat se spomnim na Petra Leonarda Brauna, ustanovitelja in dolgoletnega direktorja osrednjega mednarodnega medijskega festivala Prix Europa, ki je rekel: 'Radijska igra bo usahnila tam, kjer so ljudje zaspali ali pa imajo svoje interesno in energijsko šestilo bolj zapičeno kje zunaj.' Kljub redni službi na RTV ... tudi takšne izjeme so.«*

Z njo se strinja tudi Venier, ki ostaja optimističen. Meni, da bo radijska igra obstajala, dokler bosta obstajala dramska umetnost in javni radio. Trdi, da ima radijska igra v okviru dramske umetnosti zagotovljeno mesto in razvoj. Pomen vidi v tem, da ohranjamo radijsko igro predvsem zaradi razvoja jezika in jezikovne zavesti. *»Slovenščina je na področju govorjenega dialoga nekoliko podhranjena in zato je navzočnost umetniške radiofonije v javnem medijskem prostoru izjemno dragocena,«* pravi Venier.

Hrvati lani 79 premier, Avstrijci le 20

Zanimalo nas je tudi, kakšna bo prihodnost radijske igre pri naših severnih in južnih sosedih. Urednica tretjega programa hrvaškega javnega radia HRT **Nevenka Dujmović** pravi, da so v lanskem letu imeli 79 premier radijskih iger v okviru dramskega programa. Tretji pro-

gram je na Hrvaškem edini radijski program, ki pokriva predvajanje in produkcijo radijskih iger. Interes za radijsko igro je, poslušalci jo cenijo, tudi zato, ker ima HRT kot javni medij veliko veljavo. Nosijo pa težnjo obveznosti tudi do Zakona o HRT, saj so dolžni dosegati določeno kvoto iger, tako v kvalitativnem kot v kvantitativnem smislu.

Hrvaška produkcija radijskih iger je odvisna od finančnih razmer in proračuna za posamezne programe. Njihove finančne in proizvodne zmogljivosti so skromne, a o točnih številkah ne govorijo, pravijo pa, da se tudi v takšnih razmerah trudijo ponuditi najboljšo kakovost programa. Veliko dajo na medijsko oglaševanje, na prisotnost radijske igre na vseh platformah. *»Trudimo se, da bi naš program povezali z nekaterimi kulturnimi institucijami, da bi premiere radijskih iger obravnavali v raznih kulturnih revijah in periodiki,«* pravi Dujmovićeva.

Južni sosedi so še posebej ponosni na domači *Međunarodni festival igrane i dokumentarne radio-drame Prix Marulić*, ki vsako leto poteka pri njih, obstaja pa že več kot 20 let. Ta združuje številne pomembne izvajalce radijskih programov, tako domačih kot tujih.

Pomembno se jim zdi, da sodelujejo z Evropsko radiodifuzno zvezo (EBU), v katero so včlanjeni evropski javni servisi, sodelovanja z njimi pa se nadejajo tudi na RTV. Kravoglova meni, da zveza za prihodnost radijske igre z različnimi razpisi dobro skrbi. EBU jim sicer finančno ne pomaga, jih pa poziva k ustvarjanju.

Dujmovićeva pravi, da je potrebno ljubezen do radijskega dramskega ustvarjanja spodbujati na ravni primarnega in sekundarnega izobraževanja – tako s pomočjo radio-gledaliških delavnic, kot tudi na javnih obravnavah radia in igre, eksperimentiranja z zvokom in novimi radijskimi žanri, za katere pravijo, da jih razvijajo in jih bodo kaj kmalu ponudili poslušalcem.

V Avstriji je zgodba okoli radijskih iger precej drugačna kot pri naših južnih sosedih. Avstrijci letno naredijo 20 premier radijskih iger, letni proračun pa znaša 300.000 € (sicer precej več kot slovenski) in je namenjen nastanku novih in predvajanju starih radijskih iger. Na leto je rezerviranih 120 terminov za predvajanje le-teh, v enem tednu pa različne radijske igre poslušala okrog 120.000 poslušalcev, to pomeni slabih 1,5 odstotka vseh Avstrijcev.

Dr. Kurt Reissnegger, zadolžen za radijsko igro na avstrijskem javnem radiu Ö1, meni, da bi lahko dvignili interes za radijsko igro s pomočjo kakovostnega oglaševanja le-te v samem programu, prav tako se mora prilagoditi žanr kot tak. *»Radijska igra ne sme biti dolgovezna, trajati mora manj kot eno uro.«*

To sta njegovi konkretni rešitvi za ohranitev radijske igre. Poudarja, da je za javni radio izredno pomembno, da se žanr radijske igre ohrani.

Ali kot v reviji *Sodobnost* piše Lučka Gruden: *»Radio ima na razpolago le eno, a zato eno najvplivnejših izraznih sredstev – zvok. Prav radijska igra je tista, ki lahko z njim najbolj suvereno upravlja in svoje bogate izkušnje posreduje naprej.«***X**

Portret N'toka

»RAZUMEM, ZAKAJ NE RAZUMEMO«

Lucijan Zalokar

Miha Blažič, bolj znan po umetniškem imenu N'toko, je bil некоč predvsem raper in pevec skupine Moveknowledge, zadnja leta pa nas vsakih štirinajst dni v tedniku Mladina opominja, da svet ni tako samoumeven, kot se morda komu zdi. V pronicljivih kolumnah, ki so se razvile iz »precej slabih lifestyle blogov«, se kritično loteva družbene neenakosti, neoliberalizma, potrošništva in vsega, kar sodi zraven. Poleg tega kot aktivist tudi živi svoje besede, a poudarja, da individualno ravnanje nikoli ni dovolj.

»Nekatere ptice ne morejo ostati v kletki. Njihovo perje je pač presvetlo,« v filmu Kaznilnica odrešitve otožno ugotavlja Red (Morgan Freeman), potem ko njegov dolgoletni zaporniški kolega Andy Dufrense (Tim Robbins) pobegne iz ječe. Miha Blažič – N'toko je podoben (p)tič. Njegova področja ustvarjanja in zanimanja so preveč raznovrstna in barvita, da bi se lahko pustil ujeti v monotonost vsakdana.

Vse manj glasbenik

Čeprav je bil dolga leta najbolj poznan po svojem rapanju, je v zadnjih dveh letih postal, kot so zapisali v Dnevniku, »zaščitni in nemalokrat zaščitniški obraz družbenopolitičnega aktivizma, ki nas brez izjeme nagovarja po dolgem in počez«. Nagovarjal nas je kajpak že v svojih nadvse

družbeno angažiranih komadih, a danes njegov glas prek Mladininih kolumn seže še precej dlje. Tudi sam priznava, da se vse manj dojema kot glasbenik: »Predvsem zato, ker vem, koliko časa sem bil na glasbo in umetnost osredotočen некоč, koliko pa sem danes – precej manj.«

Čeprav je bil pri kritikih dobro zapisan, kot glasbenik v mainstream ni nikoli prodril. Še dobro, pravi. »Glasbe nikoli nisem pisal z namenom, da bi dosegla čim več ljudi. Pomembnejši so mi bili drugi kriteriji, ki so povezani z okoljem, v katerem sem se glasbeno izobrazil.« V tem okolju je bil – oziroma še je – car. Človek kar ne more verjeti, da je popolnoma skuliran tip, s katerim se pogovarjaš v njegovem popolnoma običajnem stanovanju v Šiški, eden najboljših freestyle raperjev v Sloveniji (uradno je na dvobojih neporažen). Priznam, stereotipi so zajebana stvar.

N'toko je v svojih komadih rušil in problematiziral prav takšna posploševanja. Med drugim so o njegovih besedilih zapisali, da so »večplastna, pronicljiva, duhovita in brezkompromisna kritika slaboumja, dvoličnosti in malomeščanske zaplankanosti«. Zaradi njegovih aktivnosti na drugih področjih se, ko beseda teče o glasbi, glagoli ob njegovem imenu včasih kar sami od sebe znajdejo v pretekliku, kar ni povsem prav: navsezadnje je marca letos izdal svoj šesti studijski album Emirates, ki je v celoti odrapan v angleščini.

Foto: osebni arhiv

»Glasbe nikoli nisem pisal z namenom, da bi dosegla čim več ljudi. Pomembnejši so mi bili drugi kriteriji, ki so povezani z okoljem, v katerem sem se glasbeno izobrazil.«

Za pogovor sva se dogovarjala več kot mesec dni; največ krivde za to nosi N'tokov aktivizem. »Za mano je zelo kaotično obdobje. Številni begunci, s katerimi smo sodelovali v Rogu, so tik pred deportacijo, kar je povzročilo izredno situacijo, zraven pa je seveda treba peljati še vse ostalo: glasbo, pisanje ...« uvodoma pojasni situacijo, ki je povezana s togim slovenskim birokratskim sistemom. »Žalostno je gledati, kako država noče nagraditi tistih, ki so se najbolj trudili vključiti v družbo.«

Z begunsko tematiko se obsežno in aktiv(istič)no ukvarja od poletja 2015, ko je še z nekaterimi drugimi aktivisti ustanovil Protirasistično fronto brez meja. V Rogu, njihovem centru delovanja, beguncem odpirajo možnosti za samostojno delovanje in lažjo vključitev v družbo.

N'toko se – kot se za kolumnista in aktivista spodobi – najraje razgovori o družbeno-političnih temah, ob osebnih vprašanjih pa ostane bolj skop z odgovori. Tako me, denimo, ko skušam izvedeti kaj več o njegovem razmerju z ženo Zano Fabjan Blažič, kulturno antropologinjo in učiteljico joge, odpravi z nekaj stavki, ko pa pogovor nanese na to, zakaj je pristal na levici, se kar ne more ustaviti.

Protirasist od glave do peta

Zanimiva reč, kaj posameznika pripelje na ta ali oni politični pol. Nekatere ovčice bolj ali manj slepo sledijo družinskemu izročilu, drugi preberejo na tone in tone strokovnih gradiv – ne eno ne drugo za N'toka ne drži.

Leta 1980 rojeni Miha Blažič je v Novem mestu odraščal v vse prej kot levo usmerjenem okolju. Nato se je z družino pri sedmih letih preselil v Združene države Amerike, kjer je njegov oče dobil službo. Tam je prejel prvo dozo multikulturalnosti in občutek, kako je biti tujec. Morda od tod izvira »fascinacija nad tujimi kulturami in potovanji ter občutek, da kot belec ni večvreden«.

V takrat rosno mlado Slovenijo se je vrnil pri dvanajstih: v Novem mestu je končal osnovno in srednjo šolo, nato pa se vpisal na študij teologije. »V prvih dveh letih sem ogromno odnesel, potem pa ... saj veš, ta študij je namenjen predvsem usposabljanju novih duhovnikov, mene pa je odnašalo v povsem drugo smer, na povsem drugačno sceno,« pojasnjuje, zakaj študija ni dokončal. Ta druga scena je bila povezana z umetnostjo, rapom, alternativo, Metelkovo, glasbeno skupino Moveknowledge, Radiem Študent in še z marsičim, kar je bilo precej bliže vsemu drugemu kot katoliški cerkvi.

Pevce skupine s težko berljivim, a pomenljivim pomenom je postal, ker je tekoče govoril angleško in znal hitro rapati, glasbeno pa se je izražal tudi s samostojnimi projekti. Po imidžu je spominjal bolj na alternativca kot župnika; danes je vesel, da so na tedanje dreade že skoraj vsi pozabili: »O, fa*, takrat so to imeli vsi. To je bila prava fashion katastrofa v začetku 2000 v Ljubljani.«

Precej bolje kot dreading se je obnesel njegov nadimek, ki ga je dobil že v srednji šoli; razlog zanj je vse prej kot n'tokovski. Sredi devetdesetih je namreč v slovenski prvi nogometni ligi igral kamerunski napadalec Roland Njume N'toko, ki z našim N'tokom ni bistveno povezan, sta pa svoj čas oba živela v Novem mestu: Miha Blažič je ravno zaključeval osnovno šolo, ko je njegov (bodoči) kamerunski soimenjak tresel mreže v dresu Elana 1922 današnje Krke. »Vsak v naši klapi je bil kaj bizarnega in jaz sem bil pač N'toko, ne da bi bilo v tem treba iskati hudo filozofijo ali pomen. Je pa res, da sem se z leti na sam zven tako navadil, da sem ga obdržal tudi na odru. Kar je bilo super, saj mi ni bilo treba iskati novega in udarnega imena, kot je MC Espresso ali kaj podobnega,« je zgodbo brez prave zgodbe pred leti opisal mediju, za katerega danes piše.

Japonska – drugi dom

Svoboda umetnika in življenjska sopotnica s podobnimi svetovnimi nazori sta mu omogočila, da je veliko potoval; največ po Indiji in Japonskem, kjer je večkrat ostal po približno pol leta. »Moja ljubezen do Japonske se je začela podobno kot pri večini zahodnjakov. V njeno kulturo sem vstopil skozi glasbo, filme, animeje in literaturo, ko pa sem končno tudi zares stopil na njena tla, nisem nikoli več hotel oditi. Želel sem si razvozlati skrivnosti te misteriozne dežele na koncu sveta in se v njeni, tako radikalni drugačnosti, počutiti domače. Po petih letih vračanja lahko res rečem, da je Japonska postala moj drugi dom, nikakor pa ne morem reči, da sem karkoli razvozlal,« je zapisal na svojem blogu, ki se je začel prav s potovanji. »Najprej sem pisal 'lame' potopisne bloge v smislu 'uau, pogledjte, kje sem in kaj se mi dogaja'. To pisanje je bilo slabo, nato pa je postopoma postalo bolj analitično in družbeno angažirano.«

Idealen za Mladino

Pronicljivi družbenokritični raper in levičar po duši, ki piše blog? Zveni kot idealna kombinacija za Mladinega kolumnista. Podobnega mnenja so bili na Dunajski 51, kjer so N'toka aktivirali pred približno tremi leti.

V kolumnah se najpogosteje spravlja nad neoliberalno ideologijo, ki je dodobra zažrta v vse pore našega življenja, svojo kritiko pa pogosto podkrepi s konkretnimi primeri in slengom, kar jo naredi privlačnejšo širšemu krogu bralcev, predvsem mladim.

Njegova besedila so vselej med najbolj brani na spletu in pritegnejo ogromno pozornosti: kolumni Gangnam Style in Delo na sebi sta malo-

dane ponarodeli. »Sprehod po Facebookovi časovnici danes močno spominja na sprehod skozi 'middle class' sosesko, le da se s FB-dvorišč namesto novih avtomobilov bleščijo popolne frizure in ploščati trebuh, statusi o tem, koliko smo danes pretekli, kako produktivni smo bili v službi in kako srečna je naša zveza,« je januarja 2015 zapisal v slednji. Če smo iskreni, dela na sebi od tedaj nismo bistveno spremenili.

»Dokler mi uspeva ohranjati glavo nad vodo, sem se pripravljen odpovedati delu svoje varnosti za svobodo, ki mi jo prinaša status prekarca.«

Morda se zdi začetna primerjava z zaporom Shawshank na prvi pogled pretirana, a delovna razmerja, ki jih N'toko opisuje, so včasih še slabša od zloglasne ječe. »Popolnoma razumem, zakaj se toliko uslužbencev japonskih korporacij vrže skozi okno – ideja, da bodo do konca svojega življenja

Foto: osebni arhiv

tičali v istih dveh kubičnih metrih pisarniške celice, pač ubija. Dokler mi uspeva ohranjati glavo nad vodo, sem se pripravljen odpovedati delu svoje varnosti za svobodo, ki mi jo prinaša status prekarca,« je ugotavljal v enem izmed svojih zadnjih publicističnih besedil.

Svojevrsten – in popolnoma upravičen – paradoks je, da N'toko v tej pa tudi številnih drugih kolumnah kritizira prav prekarstvo oziroma družbo, ki je omogočila, da takšna oblika zaposlitve v nekaterih poklicih velja za samoumevno. Ta besedica – samoumevno – močno zaznamuje njegovo ustvarjanje, zato je svoj knjižni prvenec naslovil Samoumevni svet (Mladinska knjiga, 2016). Svet, ki se nam je do nedavnega zdel tako samoumeven, po njegovem ni (nikoli bil) tak ... »Vem, da ni samoumevno, da vsak 'šteka', kako svet funkcionira – morda ga znam zaradi tega tudi nekoliko bolje razložiti. Razumem, zakaj ne razumemo.«

Etični odziv = politični odziv

Spremembe so edina stalnica v življenju in N'toko se je v minulih letih močno spremenil: ne le deluje, tudi razmišlja povsem drugače. Leta 2013 je za nacionalni medij dejal, da »se ni nikoli zelo zanimal za politiko in mu je ta svet precej tuj«. Pred mesecem dni pa je bil jasan: »Nisem v fazi, ko obupavam nad politiko, kvečjemu obratno: zdi se mi, da le politika oziroma politično organiziranje lahko spremeni svet, ne pa kultura, umetnost, mediji ali karkoli drugega.«

Tako kot do družbe je kritičen do sebe. Zaveda se, da ima zaradi pomanjkanja izobrazbe veliko luknjo v znanju, zato vneto bere: politično teorijo in filozofijo, eseje in aktualne prispevke na spletu, tudi nekaj zgodovine, a kaj, ko vsaka knjiga razkrije še več našega neznanja.

»Vsekakor, a nisem prepričan, kako bi lahko bil najbolj koristen,« odgovori na vprašanje, ali bi se želel še aktivneje politično udeleževati, hkrati pa prizna, da trenutno deluje preveč razpršeno. Občudovanja vredna je njegova želja – spremeniti svet na bolje. Vendar sam najbolje ve, da posameznik ne more izstopiti iz sistema, še manj ga spremeniti: »Če popolna individualnost ni etična rešitev, kaj potem je? Kako potem ravnati etično? To nas zelo mede. Moj odgovor je: moramo ravnati politično. Ko razmišljam o krivicah, ne razmišljam o tem, kako si oprati roke, ampak kako se lahko organiziramo, da preprečimo nadaljevanje te krivice. Etični odziv je enako politični odziv.«

Z N'tokom na kratko o prekarstvu

V kolumnah pogosto problematizirate prekarstvo. Pojav vsekokor ni enoplasten, pa vseeno: kakšne rešitve vidite?

Zahtevati moramo polno, redno zaposlitev. Večino mladih novinarjev čaka nasprotno – *part time freelance* služba. Ampak to je pretežno delo za enega delodajalca: malo že šušmariš naokoli, ampak pretežno delaš za enega. Da to preprečimo, enostavno ni druge, kot da se sindikaliziramo in zahtevamo redno zaposlitev.

Cela generacija piscev je danes v situaciji, ko so *pridrftali* do 35. leta svojega življenja, nato pa ugotovili, da nimajo ničesar; nimajo konkretne poti naprej. To ni uničilo le njihovih življenj, marveč je uničilo tudi medije kot cele strukture. Na novi generaciji je, da stvari postavi nazaj, kjer so že bile. To seveda ne pomeni, da boš delal za istega delodajalca vse življenje, ampak dokler si pri nekom zaposlen, ti je dolžan zagotavljati redni prihodek.

Čeprav bi morebiti zavaljo tega pristali na še slabše delovne pogoje? Sami pravite, da razumete uslužbenca v japonskih korporacijah, ki se mečejo skozi okna ...

Ampak redna zaposlitev je neko izhodišče, iz katerega lahko izboljšujemo pogoje. Brez nje pa ne moremo storiti ničesar. Na koncu imamo medijske hiše, ki svojim piscem zaračunavajo svoje mize; od plač jim trgajo, da sploh lahko delajo! Ne trdim, da imamo idealne in pravične (redne) službe, da so te službe končni cilj človeštva, a brez tega, da so delodajalci pogodbeno zavezani zaposlenim nuditi varno in stabilno življenje, enostavno ne moremo narediti koraka naprej. Prenehati moramo idealizirati prekariat, češ da so ti ljudje boljši, iznajdljivejši, bolj inovativni ...

Cela generacija piscev je danes v situaciji, ko so 'pridrftali' do 35. leta svojega življenja, nato pa ugotovili, da nimajo ničesar; nimajo konkretne poti naprej.

Zdi se mi, da smo to točko že dosegli. Vsaj v medijskem diskurzu.

Verjetno res. To se je dogajalo predvsem v času gospodarske rasti, ko je novinar lahko kot s. p. zaslužil bolje kot z redno zaposlitvijo. Zato je takšno pot ubralo veliko ljudi.

Predvsem, če so bili pripravljeni delati še malo več.

Točno tako. Ampak kasneje je to postala praksa, ki so se je mediji oklenili in vzeli za temeljni princip delovanja. Ko pa so zašli v krizo, so ti ljudje ostali brez kakršnekoli strukture pod nogami. Danes imamo situacijo, ko prekarnost ni več izjema, temveč pravilo. Prekarnih oblik dela ne izbiramo, da bi več zaslužili. Prekarne oblike dela izbiramo, ker se sicer ne moremo zaposliti! To je situacija, ki jo moramo zavrteti nazaj.

Kaj o N'toku menijo njegovi bralci?

Božana Vukovič, študentka novinarstva, 4. letnik

Moja razlaga je bolj novinarsko usmerjena, ker prebiranje N'tokovih prispevkov najbolj častim zaradi njegovega sloga. Tega občutka istovetenja – ko posameznik čuti, da vse tisto, kar je napisano, tudi sam doživlja. Vsaka tematika prinese novo znanje, konec mi pa vedno da misliti – celo do te mere, da me je ena tema, ki jo je obravnaval, tako zaznamovala, da sem spremenila lastno ravnanje.

Nina Korošec, študentka novinarstva in nekdanja urednica Klina

N'tokovi kolumnistični zapisi me pritegnejo ponavadi na družbenih omrežjih. Preberem ga, ker mi legitimira čutenje jeze. Ker ti družina, šola, širša družba pa tudi prijatelji vtirajo mišljenje, češ, priden in potrpežljiv moraš biti, skromen, ne letaj previsoko in podobne nauke: zašolaj se, s partnerjem najdita spodobni službi, sledi nakup avtomobila in gradnja hiše, imejta dva otroka, psa za družinske sprehode in potem osem ur na dan v službi molči in trpi, v prostem času pa skrbi, da usmeriš na pravo pot še otroke ... in potem umri. Po odporu do podobnih družbenih samoumevnosti, ki predvsem v od njega še mlajši generaciji sprožajo tesnoba občutja, sem si ga najbolj zapomnila. Iskren mi deluje, iskreno jezen. »Jezem sem, ko neumnejši od mene dobivajo besedo.« Tole si upa povedati, a mi ne deluje pokroviteljsko in ne vali krivde za predsodke do npr. tujcev na trapaste ljudi, temveč naveže na sistemsko stanje. In te – vsaj mene – v bistvu sooči tudi z lastnimi predsodki, do tistih, ki imajo predsodke do tujcev. Tudi pri njegovih družbenih kritikah pa pogrešam predloge sistemskih rešitev in kaj, kako, zakaj sploh lahko poskušamo kaj spremeniti.

Ana Lah, študentska slovenistike in pedagogike, UM

N'toku je družbeno-politično dogajanje uspelo približati tako tistim, ki so popolnoma apolitični, kot tudi tistim, ki politiko pozorno spremljajo. Sicer zapletene socialistične teorije bralcu približa z ravno pravšnjo mero strokovnosti in pozitivnega populizma. Njegove kolumne so začinjene s kančkom ironije, zapisane s pravšnjo mero ostrine, da prebudi še tako neaktivnega posameznika.

Gregor Kašman, študent zgodovine in sociologije, UM

V svojem pisanju problematizira aktualno družbo, vendar ne na način, kot to počnejo mnogi drugi izpostavljeni pisci in intelektualci. Ne zapada v stereotipne razlage o lenih, neizobraženih, homofobnih in seksističnih predstavnikih klasičnega delavskega razreda, ki da so na primer v Sloveniji preprečili poroke in posvojitve istospolno usmerjenim parom in v ZDA izvolili Trumpe, ki so tako zelo prisotne tudi v mediju, za katerega N'toko piše. Namesto teh napačnih in vulgarnih poenostavitve bralcu ponuja relativno natančno analizo vse slabšega ekonomskega položaja večine prebivalstva, kar skupaj z odsotnostjo razredne politike in prevlado showa nad vsebino pripelje do zaostrovanja stališč do marginalnih skupin v posamezni družbi. Njegovo pisanje predstavlja resnično poživitev slovenskega medijskega in družbenega prostora. **X**

Intervju s Tatjano Pirc

»MEDII SO SPREJELI VLOGO, DA JE TREBA IZ VSEGA DELATI ŠOV IN CIRKUS«

Matej Simič

Globok glas, rdeči lasje, nasmejan obraz. Zaprisežena radijka, novinarka Vala 202, bivša odgovorna urednica Prvega programa Radia Slovenija, nekdanja predavateljica na FDV, avtorica knjige *Radio: zakaj te imamo?*, članica Novinarskega častnega razsodišča ... In ponosna Zagorjanka.

Na poti do pisarne v starem prizidku javnega radia, ki se bo po njenih besedah najprej podrl, če bo potres, mi razlaga, da ima prav vsak vogal te hiše svojo zgodbo. Ona jih uspešno piše že več kot trideset let. Kljub bogati novinarski karieri si ne želi postati radijski dinosaver.

Meni, da je treba ločiti novinarje od novinarjev: »Jaz bi si zelo želela izvajati operacije na odprtem srcu, pa mi v kliničnem centru ne bodo odprli vrat, četudi rečem, da bi to počela z največjim veseljem. Vsak pač ne more biti novinar.«

Kako bi se opisali?

Imam občutek, da mi teme, ki se jih lotevam, tako zelo zlezejo pod kožo, da jih sploh ne morem odklopiti. Vsaka stvar, ki jo delam, me navduši in se vanjo poglobim. Zdaj, ko imam morda malo več časa za pripravo prispevkov, oddaj, se lahko poglobljam v teme in ljudi, s katerimi se srečujem, se z njimi pogovarjam ... To se mi zdi pomembno. Vsakemu je treba pozorno prisluhniti.

V času, ko sem bila odgovorna urednica Prvega programa Radia Slovenije, pa sem delala od jutra do noči; če je bilo treba, sem tudi dvignila glas, a sem imela za to zalogo močnih argumentov, čeprav le-ti niso vedno zmagali. Zdi se mi, da bolj, kot me tepejo, več me je.

Je radio vaša prva ljubezen? Radio in samo radio?

Absolutno. Moj oče sicer ni bil najbolj navdušen nad mojo radijsko kariero. Bil je zelo kritičen poslušalec. Ni prav pogosto rekel, da je bilo kaj dobro. Leta me je spraševal, kdaj se bom lotila kakšnega donosnejšega posla ... Potem je nekega dne rekel: »Ta tvoja služba sploh ni tako slaba – usta zapreš, pa imaš orodje popravljeno.«

Jaz imam radio rada, ker se izpostavljam le z glasom. Medijski razvoj pa je prinesel to, da mora biti zdaj ne le zvok, pač pa tudi slika, kot se šika.

Vam je to všeč?

Ne preveč. Se mi zdi, da je bil čar radia ravno to, da te ni bilo videti, da so te ljudje poznali samo po glasu. Radijci nismo bili obremenjeni s svojo zunanjo podobo in s *slavo*, zato smo se bolj ukvarjali z vsebino. Glas sam po sebi pove zelo veliko. Poslušalec, ki te redno spremlja, opaža, kako reagiraš, če si pronicljiv z vprašanji, pripombami, ali imaš smisel za sofisticiran humor itd. Ljudje te poznajo po najpomembnejšem – vsebini.

Kakšno je vaše mnenje o novinarski zgodbah? V mislih nimam suhoparnega poročanja o aktualnih političnih, gospodarskih in drugih zadevah v državi, ampak zgodbe malih ljudi.

Vsak dan jih vidimo ogromno, saj jih zaznavamo vsi novinarji. Ampak vprašanje je, kako se jih lotevamo. Javnost je že naveličana enih in istih ali na podoben način narejenih zgodb. Pristopi so pogosto zelo podobni. Občinstva

se dotakneš, če se stvari lotiš na inovativen način, če odkriješ kaj novega. In k temu stremeti je nenehen proces – 24/7.

V poletnih mesecih, ko so sodne počitnice in so politiki na dopustu, se zdi, da nekateri mediji zgolj polnijo medijski prostor.

Vse manj je poletnih kislih kumaric, ker se kar naprej nekaj dogaja, a se še vedno ukvarjamo tudi s tem, da je *poleti vroče*. Saj sem se tudi jaz letos lotila vročine. Vozila sem se po avtocesti in gledala delavce, ki so počivali ob ograji pri najvišjih temperaturah. »*Možgani se jim bodo skuhalili*,« sem pomislila, ker ni bilo nikjer nobene sence. Zadevo sem šla raziskovat, dobivala sem se z delavci, poslušala sem grozne zgodbe o njihovih zdravstvenih težavah in tem, da hodijo k zdravnikom zaradi grozljivih opeklin in podobno.

Ne smemo samo jamrati, da je vse narobe. Novinarji smo najmočnejši takrat, ko zadeve strokovno argumentiramo, ko nakažemo re-

šitve. V primeru te zgodbe smo opozorili, da bi moral delodajalec poskrbeti za ustrezna pokrivala, premične strehe ali ponjave, pršenje s hladno vodo. Ne vem, zakaj nas lahko v lokalih pršijo z vodo, delavca na cesti pa ne morejo.

Pomembno je, da se tem ne lotevaš na prvo žogo in da si kreativen. Najti je treba tudi prave sogovornike, strokovnjake, tiste, ki jih problem neposredno zadeva. Povsod je kup zgodb, le z odprtimi očmi je treba hoditi po svetu.

Na eni strani imamo zgodbe, ki osvetlujejo nepravilnosti na področju sociale in problematizirajo politično-gospodarsko situacijo v državi. In na drugi strani zgodbe, ki govorijo o tem, kako živali preživljajo dneve v živalskem vrtu. Je tudi ustvarjanje teh drugih zgodb poslanstvo novinarjev ali gre zgolj za zabavanje občinstva in pridobivanje klikov?

Ampak, a se vam zdi tako neumno, da se nekdo vpraša, kako živali preživljajo poletje v živalskem vrtu? Osebnost sicer živalskih vrtov ne maram preveč ... Nikogar ne gledam rada za ograjo, razen kriminalcev, seveda. Pustiva to ... (smeh)

Foto: osebni arhiv

Poleti sem bila v živalskem vrtu na Dunaju. Srce me je zbolelo, ko sem šla mimo slonov, ker se mi je zdelo, da imajo premalo prostora in premalo vode. Čez nekaj dni sem v novicah prebrala, da so dobili bazen. Zame je bila to dobra zgodba. Zdi se mi, da bi nas tudi take stvari lahko zanimale. Vse nas mora zanimati.

Novinarji smo najmočnejši takrat, ko zadeve strokovno argumentiramo, ko nakažemo rešitve.

Res pa je, da so mediji sprejeli vlogo, da je iz vsega treba delati šov in cirkus. Seveda morajo biti mediji gledljivi, poslušljivi, berljivi, ne smemo pa vsega banalizirati. Zato imamo novinarji pri vsaki zgodbi težko in odgovorno nalogo.

Od kod ideje? Je res, da zgodbe padajo z neba, ko si aktivno vpet v tok novinarskega dogajanja?

Po svoje je res, da padajo z neba, a jih moraš znati selekcionirati, v neobvladljivi množici novic prepoznavati pomembne, aktualne, dobre, nenavadne zgodbe. Je pa res tudi, da včasih mlad novinar pride v uredništvo in opazi, da se nekako ne more vpeti. Treba se je učiti, opazovati, vključiti in dati svoj pečat. Vendar če vidiš, da ne moreš zadihati in razpreti kril, je bolje poiskati delovno okolje, ki ti je pisano na kožo.

Hm, od kod ideje? Z idejami nimam težav, morda je težav še največ takrat, ko jih imam preveč. Takrat grem po hiši in jih ponujam. To sploh ni slabo, mi vsaj možgani ne morejo zarjaveti.

Je končni izdelek odvisen samo od novinarjeve iznajdljivosti in inovativnosti ali obstajajo koraki, ki jim mora novinar slediti?

To je preplet obojega. Noben medij ni kar odprt, da bi vanj metali prispevke. Vedno obstajajo filtri, ki jih moramo upoštevati.

Pravil je veliko, so profesionalna, etična, tehnična, slovnična, govorna, stilistična in druga. Pripravo in izvedbo zgodbe pa prilagajaš programu, oddaji, času, ki ga imaš na razpolago.

Vse pa je odvisno od avtorja, od njegovega pristopa, znanja in inovativnosti. Če je novinar mlačen, bo šlo vse mimo ušes poslušalca. Z dobrim avtorjem zgodba stoji, s slabim pade.

Zame je glas na radiu še vedno izjemno pomembna stvar. Radijski mikrofoni te mora ime-

ti rad. Infantilni, visoki in zoprni glasovi niso prijetni, niso verodostojni. Če nekdo čivka in pripoveduje o nečem strašno pomembnem, mu ne verjameš toliko kot glasu, ki zagrmi, ki pripoveduje prepričljivo.

Menite, da so novinarske zgodbe ustrezen način za pokrivanje tem, ki so na družbenem robu oz. jih, če grdo rečem, klasično poročevalstvo spregleda?

Hočete reči, da se premalo ukvarjamo z državljanom in državljanom? Mene moti, da se z državljanom ukvarjamo tako, da izpostavljam njihove težave, potem pa tega ne nadaljujemo. Premalo smo vztrajni. Ni dovolj, da mediji zbirajo denar za operacije in podobno. To ni prva naloga medija.

Za ljudi, ki potrebujejo pomoč, bi morala poskrbeti država, če je le-ta res socialna. Mnogim, ki so v težavah, pomagajo humanitarne organizacije. Naloga medija pa je, da se prekleto razjezi, če ključne stvari niso sistemsko urejene, če se ljudem dogajajo krivice. Takrat bi morali zarohneti in vztrajati tako dolgo, dokler se zadeva ne razreši.

Centri moči in posamezniki, ki so vpleteni v afere, velikokrat kar obstanejo in počakajo, da bomo ob novih aferah pozabili nanje.

Če redno spremljaš medije, se ti zdi, da je s tem svetom vse narobe. Vsak dan je sto afer. Pri tistih, ki so za naše življenje ključne, bi morali iti do konca. Centri moči in posamezniki, ki so vpleteni v afere, velikokrat kar obstanejo in počakajo, da bomo ob novih aferah pozabili nanje.

Zdi se mi, da nas sistem ukaluplja. Ne dovoli nam misliti širše. Potem le-ta izpljune mlade novinarje, ki delajo kot stroji. Za razliko od vas, ki imate še vedno inovativne ideje in vidite nove zgodbe.

Ne podpiram ponižnosti, anemičnosti in klanjanja, skušam pa razumeti ljudi, ki ne dvigajo glav in se ne upirajo. To počnejo, ker enostavno morajo preživeti.

Ni slučaj, da se medije in novinarstvo spravljata na kolena predvsem s finančnimi pritiski. Vsem, ki želijo imeti neproblematično novinarstvo, tako, ki jim ne gleda pod prste, to ustreza. Ustreza jim, da imajo novinarke in novinarji težave s preživetjem, da so slabo plačani, da so odpuščanja na dnevnem redu.

Javna RTV bi morala vztrajati pri zlahtnosti in najvišji ravni profesionalnega dela. Profesionalnost je naša zaveza občinstvom, to je naše poslanstvo.

Je to eden od razlogov, zakaj v novinarstvu ni poguma v takšni meri, kot bi moral biti?

Novinar bi moral imeti v krvi poleg rdečih in belih krvničk tudi pogum. Včasih moraš dvigniti glavo ne glede na posledice.

Imajo vaši kolegi ta pogum, o katerem govorite?

Ko smo pripravljali protest zaradi pritiskov programskega sveta na RTV-jeve novinarje, sem na vprašanje: »A prideš?« slišala največ odgovorov: »Ne, nimam časa.« Pozna se mi, da sem Zasavka. Nimam strahov in pomislekov, kadar je treba protestirati, ko je treba glasno reči: »Zdaj je pa dosti!« (smeh)

Novinar bi moral imeti v krvi poleg rdečih in belih krvničk tudi pogum za svoje delo. Včasih moraš dvigniti glavo ne glede na posledice.

Sicer pa sem prepričana, da bomo, če bo šla kaplja čez rob, pokazali svoj novinarski pogum. Da le takrat ne bo že prepozno!

Ali ste novinarji, ki prihajate iz različnih hiš, povezani?

Tukaj smo pa v težavah. Novinarska srenja ni zelo solidarna. Takrat, ko gre za ključne probleme, bi morali kot skupina profesionalcev

biti enotni, udariti po mizi in povedati, da to ni v redu. Manjka nam občutka pripadnosti, hude enotnosti med nami ni. V teh časih novinarji res ne potrebujemo zunanjih sovražnikov.

Tudi sami ste študirali novinarstvo. Kako se spominjate zgodb iz študentskih let?

Saj poznate zgodbe in stereotipe o FDV-ju. Večina teh govoric ne drži. Na srečanju FDV-jevcev, ki ga je pred kratkim organiziral naš kolega, smo se pogovarjali o tem in ugotovili, da smo končali prav *fajn* faks.

Vsakič, ko zagledam nadobudnega mladega novinarja, vem, da medijska in novinarska zgodba še ni končana. Da je luč na koncu tunela. Nisem pa vedno prepričana, ali res vidim luč, ki kaže svetlo prihodnost, ali proti nam drvi vlak.

Številne predmete sem študirala z velikim veseljem in zanimanjem, za nekatere sem imela polne police knjig. Ker sem bila resna študentka, lahko rečem, da mi je FDV dal široko znanje, ki sem ga skozi prakso še razširila. Ker sem nekaj let predavala o radiu, sem se poglobljala tudi v radijsko teorijo. Takrat sem videla, da teorija potrjuje, kar sem se naučila iz izkušnjami. Praksa uči tudi z *lopato po glavi*.

V mlajših generacijah je veliko odličnih novinarjev. Vsakič, ko zagledam nadobudnega mladega novinarja, vem, da medijska in novinarska zgodba še ni končana. Da je luč na koncu tunela. Nisem pa vedno prepričana, ali res vidim luč, ki kaže svetlo prihodnost, ali proti nam drvi vlak.

Kako Tatjana Pirc išče novinarske zgodbe?

1.

Ko sem se spomladi odpravljala v Strassbourg na zasedanje evropskega parlamenta, sem razmišljala, česa naj se tam lotim. Med 700 poslankami in poslanci me je najbolj prevzela Kostadinka Kuneva, evroposlanka iz Grčije, ki je sicer Bolgarka, zgodovinarica in etnografinja. Zaradi sinove bolezni je pred leti prišla v Grčijo, ker ni dobila drugega dela, se je zaposlila kot čistilka. Postala je aktivna sindikalistka, neizprosno se je borila za pravice izkoriščanih čistilk. Ker je delodajalcem, tajkunom, s tem najedala živce, so jo, ko se je nekega večera vračala iz službe, njihovi plačanci polili s kislino. Le še na eno oko malo vidi, prestala je številne operacije, zdravljenje še vedno ni končano. Postala je grška junakinja, izvolili so jo za evropsko poslanko. Z njo sem posnela intervju, priprava na tak pogovor je pravi študijski proces.

2.

Z našo radijsko ekipo sem bila dvakrat na olimpijskih igrah. Kot novinarka sem z drugega planeta, kot so moji športni kolegi, s katerimi je užitek sodelovati. Ker pa sem se dolgo kalila kot notranje-politična novinarka, mi gre nekaj njihovih fraz bolj težko z jezika, na primer: kaj se dogaja v našem taboru, naši so zmagali ... Si predstavljate, da bi tako poročali iz parlamenta? Naši so zmagali ... (smeh) V Atenah in v Pekingu je bila moja naloga, da iščem zanimivosti, ki niso povezane zgolj s športom.

Predstavila sem južnoafriško plavalko Natalie du Toit, ki je imela leta 2001 nesrečo z motorjem in je izgubila spodnji del noge. Kljub temu se je odločila, da s plavanjem nadaljuje. Ker je v bazenu veliko časa izgubila z odzivom, je imela pri daljinskem plavanju (v jezeru) boljše rezultate. Desetkilometrski preizkušnja v daljinskem plavanju je bila v Pekingu (2008) prvič na sporedu olimpijskih iger. To je bila zame zanimiva olimpijska pripoved o pogumni in vztrajni športnici, s katero se moji kolegi morda ne bi imeli časa ukvarjati.X

Transparent, ki ga je Tatjana Pirc našla v grmu pred RTV-jem. Foto: Matej Simič

Anketa: Kako novinarstvo vidijo vplivni Slovenci?

KAJ VIDITE V OGLEDALU, KO SE VANJ ZAZRE SLOVENSKO NOVINARSTVO?

Martina Lebar

Tokrat smo ogledalo postavili novinarstvu in novinarjem. Želeli smo mnenje teh, ki se v naših zgodbah pojavljajo dnevno, zato smo znane in vplivne Slovence vprašali, kako gledajo na domačo novinarsko krajino in kakšen mora po njihovem mnenju biti dober novinar.

Borut Pahor – predsednik Republike Slovenije

Novinarstva ne ocenjujem. Bežim od tega, mislim, da se morajo politiki vzdržati teh komentarjev.

Dobrega novinarja mora zanimati resnica, mora imeti profesionalen odnos do intervjuvanca. Ne moti me, če je novinar pristranski, daleč od tega; mi je celo ljubše, če vem, da je pristranski in znam to vključiti v svojo percepcijo njegovega stališča. Mislim, da mora povedati tisto, kar je videl, kar je slišal, kar ocenjuje in to se mi zdi profesionalno novinarstvo. Ampak ni moja stvar, da sodim o tem – niti nisem novinar, kot politik pa sploh ne želim ocenjevati novinarstva.

Ne moti me, če je novinar pristranski, daleč od tega; mi je celo ljubše, če vem, da je pristranski in znam to vključiti v svojo percepcijo njegovega stališča.

Lidija Glavina – predsednica uprave Slovenskega državnega holdinga (SDH)

Povsod lahko spremljamo tako poglobljene, strokovne prispevke, kot tudi zgolj površno povzemanje novic in veliko osebne mnenja novinarjev oz. mnenja naročnika prispevka. Bilo bi krivično, če bi posploševala. Vsak novinar zase ve, zakaj nekaj piše, kaj želi s svojim prispevkom sporočiti in komu želi to sporočiti.

Osebo si želim, da bi bila ažurno obveščena o vseh pomembnih novicah, kjer bi bila navedena vsa dejstva, ne glede na to, kakšna so, kjer bi si lahko sama neodvisno ustvarila mnenje o zadevi.

Menim, da je dober novinar tisti, ki je pronicljiv, pravičen, kritičen, vendar pa nikakor žaljiv. Tisti, ki zna ločiti novico, ki je dobra in pomembna za ljudi od skomercializirane ali senzacionalistične.

Vlasta Nussdorfer – varuhinja človekovih pravic

Žal se srečujemo s situacijami, da tudi novinarji in novinarke pristajajo v prekarnih razmerjih in posledično neustreznih socialno-ekonomskih položajih. Delati dobro pod takšnim pritiskom in slediti postulatam dobrega novinarstva in zakonom je izredno težko. Novinarski prispevki bi naj pospeševali demokratične prakse in sposobnosti državljanov za informirane odločitve na osnovi razumevanja dogodkov ter poznavanja različnih mnenj, pa žal pogosto ni tako. Podij delovanja se odličnim novinarjem raje krči kot širi.

Dober novinar je pripravljen, dobro pozna tematiko, o kateri želi informacijo, ve, s kom se bo pogovarjal in kaj mu lahko sogovornik nudi. Pred pogovorom razumljivo razloži ozadje in smer priprave svojega prispevka. Postavi jasno, nedvoumno vprašanje. S takšnimi informacijami in jasnimi vprašanji potem ni težko oblikovati jedrnatega odgovora, ki ga lahko novinar v celoti objavi. Takšnim novinarjem z veseljem odgovoriš, ker veš, da bo odgovor prispeval k oceni in celo razrešitvi problematike, bo celovit in ne bo treba zahtevati popravkov.

Delati dobro pod takšnim pritiskom in slediti postulatam dobrega novinarstva in zakonom je izredno težko.

Emil Nanut – direktor Kemisa

Kot pri vseh poklicih je razpon zelo širok. Od korektnih novinarjev, ki informacije preverijo in objavijo dejansko sliko dogajanja dogodka, do ekstremno rumenih, ki povzemajo informacije iz drugih virov in zadeve komentirajo na način, ki dviguje gledanost, poslušanost, naklado.

Moja mišljenje je, da je več novinarjev, ki delajo s ciljem, da bi bili njihovi prispevki udarni, in manj tistih, ki delujejo na način, da bi bil prispevek pošten odraz dejanskega stanja. Sam imam dobre in slabe izkušnje.

Novinar bi moral biti dobro seznanjen s področjem, o katerem piše. Nato pa korekten v prenosu informacij – ne objaviti le tistega, kar se danes prodaja, drugo pa izrezati. Pomisliti bi moral tudi na škodo, ki jo lahko povzroči z določeno informacijo.

Tanja Fajon – evropska poslanka in nekdanja novinarka

Razmere v slovenskem novinarstvu so žal vse slabše. Raziskovalno in kritično novinarstvo praktično izginja. Neurejene razmere v medijih, pritiski na novinarje, politični in ekonomski, silijo urednike in novinarje, da poročajo senzacionalistično, brez preverjanja informacij in neuravnoteženo. Vse manj je medijev s kakovostno vsebino. Posebej pogrešam poročanje o aktualnem dogajanju na evropskem parketu, tudi v Bruslju, kjer dnevno sprejemamo politike, ki zadevajo življenje ljudi.

Dober novinar je oseba, ki deluje profesionalno in verodostojno, v interesu informiranja javnosti. Ima smisel za uravnoteženo poročanje, zbira in preverja informacije, preverjeno razkrija ozadja in se z resnim ter poglobljenim novinarskim delom zaveda izjemne odgovornosti, ki jo ima pri vplivanju na javno mnenje. Predvsem pa ne podlega senzacionalizmu in političnim ali kakršni koli drugi obliki pritiskov. X

Neurejene razmere v medijih, pritiski na novinarje, politični in ekonomski, silijo urednike in novinarje, da poročajo senzacionalistično, brez preverjanja informacij in neuravnoteženo.

Študentsko življenje v revščini

»POMEMBNO JE, DA SE ANGAŽIRAŠ IN SI NAJPREJ POMAGAŠ SAM«

Maja Pavlin

Med nami, študenti, je tudi mnogo takih, katerih študentsko življenje ni brezskrbno. Njihove zgodbe so si podobne. Poleg skrbi za fakultetne obveznosti morajo nekateri posamezniki skrbeti tudi za to, kako si bodo lahko študij sploh privoščili. Različne subvencije in štipendije stroškov namreč ne krijejo v celoti. Vsak nov dan je poseben izziv, a vsem je skupno preštevanje centov in razmislek o tem, kako se prebiti skozi mesec.

Finančen težave velika prepreka na poti do diplome

Študent Fakultete za šport sanja o tem, da bo nekoč postal nogometni trener. A njegova pot do uspeha je zaradi finančnih težav v družini polna preprek: »Mama je umrla, ko sem imel 12 let, oče pa je kmalu za tem izgubil službo,« nam je zaupal v pogovoru. Oče je bil zaposlen v podjetju Mura, med množičnim odpuščanjem pa se je znašel na cesti. »Bili so zares težki časi,« pravi.

Brezposelni oče samohranilec je takrat moral poskrbeti za še osnovnošolca in njegovo nekaj let mlajšo sestro. »Oče je kasneje sicer dobil službo. Zaposlil se je kot šolski hišnik. Bilo je nekoliko lažje, a pri hiši je še vedno bila le ena plača.«

»Mama je umrla, ko sem imel komaj 12 let, oče pa je kmalu za tem izgubil službo. Bili so zares težki časi.«

Ko se je odločil slediti sanjam in zapustil rodno mesto ter se v prestolnico odpravil študirat, je morala ena plača zadostiti domačim odhodkom kot tudi bivanju in stroškom, povezanim s študijem. »Študij na moji fakulteti ni najcenejši. V okviru pedagoškega procesa spadajo še na primer smučanje na Rogli in podobno. Treba je kupiti vso športno opremo. Ker študiram že štiri leta, so se stroški začeli kopičiti,« opiše situacijo.

Poleg študija si je moral poiskati še popoldansko delo. Le tako je lahko nadaljeval s študijem. Na srečo je našel delo, ki ga veseli in je v povezavi z njegovim študijem. Vseeno pa je priznal, da je težko usklajevati fakultetne obveznosti s popoldanskim delom. »Delam, kadar le lahko, vendar pa je študij še vedno na prvem mestu,« nam je zatrdil. Zaradi slabšega socialnega položaja je upravičen do državne štipendije, ki mu zelo pomaga, a dodaja, da mora kljub temu vsak mesec dobro preračunati vse prihodke in izdatke: »Še vedno pazim na vsak evro, ki ga porabim.«

Letos je odkril tudi fundacijo Študentski tolar, ki pomaga študentom v denarni stiski: »Prijavil sem se na razpis. Bilo je veliko birokracije in dokazil, vendar se je izplačalo, saj so mi odobrili finančno pomoč.« Kljub vsemu ostaja optimističen: »Zgradil sem si močno osebnost. Dovolj močno, da mi ni več težko premagovati takšnih izzivov.«

Iskanje pomoči

To pa ni edini primer slovenskega študenta, ki se mora za svoj študij boriti. Mnogo mladih v stiski se po pomoč obrne na Fundacijo Študentski tolar. »To so otroci staršev samohranilcev, otroci brezposelnih staršev, mame in očetje študenti, študenti, ki živijo sami, neodvisno od staršev. So

tudi študenti, ki še nimajo slovenskega državljanstva in zato ne morejo zaprositi za pomoč, ki pripada Slovincem,« nam je razložila **Ana Pipan**, ki je tam zaposlena.

Na fundaciji so nam opisali nekaj stisk študentov, ki se obračajo na njih.

– Sem študent dodiplomskega študija in prihajam iz Makedonije. Starša še vedno živita tam in se borita za lastno preživetje, saj je le oče zaposlen kot delavec v tovarni. Sam sem prišel v Slovenijo po boljšo izobrazbo in z upanjem na boljše življenje. Poleg študijskih obveznosti in celodnevnega urnika poskušam občasno še delati prek študentskega servisa. Denar, ki ga zaslužim, porabim za plačevanje študentskega doma in hrane. Kot tuj državljan nisem upravičen do državne štipendije, prav tako nisem upravičen do pomoči iz matične države, saj študiram v tujini. Starša mi težko pomagata, saj skrbita za mlajšega šoloobveznega bratca. Vaša pomoč bi mi zelo pomagala, saj bi s tem pokrili stroške in začel varčevati za nakup novega računalnika, ki ga zelo potrebujem.

– Sem študentka ljubljanske fakultete z veliko željo, da končam študij, vendar mi težke okoliščine moj cilj zelo otežujejo. Z domačimi imam izredno slabe odnose, saj je oče alkoholik, mama pa nikoli ni imela posluha za druge stiske. Domači mi ne nudijo psihične opore. Ker sem se že pred leti odselila in se preživljam sama, mi je malo časa ostalo za vse obveznosti na faksu. Tako trenutno končujem študij po 26. letu, kar prinaša še dodatne stroške. Zaslužim okrog 400 evrov mesečno, s katerimi plačam najemnine, hrano, izpite, zdravstveno zavarovanje, telefon in še kaj. V zadnjih mesecih sem imela še nemalo zdravstvenih težav, ki so bile verjetno posledica izčrpanosti in vseh stresnih situacij. Boli me dejstvo, da sem v taki situaciji, a kljub vsem prizadevanjem, trdemu delu na fakulteti in vsakodnevnemu študentskemu delu ne zmorem več sama naprej. Obrnila sem se na več humanitarnih organizacij, a v večini primerov sploh ni bilo odgovora. Tudi prijatelji mi težko pomagajo, saj imajo svoje probleme. Z nekaterimi sem zaradi pomanjkanja časa in denarja za skupne aktivnosti sčasoma celo prekinila stike. Na vas se obračam, ker ste moje zadnje upanje.

– Star sem 23 let, imam dve sestri študentki. Pri devetih letih nam je umrla mama in od takrat nas preživlja samo oče. Že tako je bilo težko, letos pa je ostal še brez službe. Pokojnina od matere je za pokritje stroškov in vzdrževanje treh študentov prenizka. Ne ukvarjam se le s tem, kako se bom naučil snov za izpit, ampak tudi s tem, kako bom prišel skozi mesec. Občasno delam prek študentskega servisa, a obveznosti na Pravni fakulteti mi ne omogočajo dovolj prostega časa, ki bi ga lahko izkoristil za delo. Vsaka denarna pomoč bi mi prišla še kako prav. Denarja ne porabljam za nič drugega kot za osnovne življenjske in študijske potrebe.

Zaupali so nam, da je takšnih in podobnih zgodb še veliko, vsem pa je skupno to, da so prosilci v finančni stiski in da je njihova želja po pridobljeni izobrazbi ogromna.

»Boli me dejstvo, da sem v taki situaciji, a kljub vsem prizadevanjem, trdemu delu na fakulteti in vsakodnevnemu študentskemu delu ne zmorem več sama naprej.«

Le v tem letu so prejeli 338 prošenj za denarno pomoč, od teh so jih odobrili 213. »Razlogi za zavrnitev se razlikujejo od razpisa do razpisa,« pravi Pipanova. »Velikokrat je to odvisno od razpoložljivih financ. Takrat je odločilni faktor število točk, ki jih prosilec doseže.« Na vsakem razpisu je že vnaprej določeno, koliko točk mora prosilec doseči, da lahko prejme denarno pomoč.

Resničnost težav preverjajo tako, da od vsakega prosilca ob prijavi zahtevajo predložitev bančnih izpiskov, dohodninske odločbe članov gospodinjstva, izpiske dela prek študentskega servisa itd.

»Na naših razpisih velik poudarek namenjamo motivacijskemu pismu, ki ga študent priloži. Na podlagi dejstev, ki jih navajajo, pa jih lahko pozovemo k dodatnim dokazilom, ki dokazujejo njihovo stisko,« pravi Pipanova.

Vse manj prošenj, a kljub temu velike stiske

Razložila je tudi, da statistike kažejo, da za njihovo pomoč v zadnjih letih zaproša vse manj študentov. »Če primerjamo leto 2011, ko smo prejeli največ prošenj, to je 633, in leto 2016, ko smo jih prejeli 287, se je število razpolovilo.« Dejala je, da je v zadnjih šestih letih število prošenj vsako leto rahlo upadalo, z izjemo leta 2014, ko so na Študentskem tolarju prejeli kar 576 prošenj, torej kar 81 prošenj več kot leto poprej. Vendar pa zagotavlja, da to ne pomeni tudi zmanjšanje stisk posameznikov: »Želeli bi poudariti, da število prošenj res pada, ampak so stiske, ki jih študenti navajajo v pismih, velikokrat še vedno velike.«

Primarna naloga Fundacije Študentski tolar je reševanje stisk študentov z dodeljevanjem nepovratne denarne pomoči. »Vendar pa bi želeli opozoriti, da si tudi z dodeljevanjem drugih oblik pomoči prizadevamo k vzpostavitvi enakih možnosti za dostop do izobraževanja,« je poudarila Ana Pipan. Sem spadajo subvencionirani jezikovni tečaji, subvencionirani strokovni tečaji in športne vadbe. Izvajajo pa tudi program S tolarjem do diplome. »Pri tem programu študentom v socialni stiski omogočamo brezplačno lektoriranje njihovih diplomskih in magistrskih del.«

Iz primeža

Da obstajajo takšna študentska življenja, ni skrivnost. A za študente v finančni stiski, ki jim je »ves svet obrnil hrbet«, so na voljo še razpisi in fundacije, kot je Študentski tolar. Študent, s katerim smo se pogovarjali, pravi, da je potrebne veliko samoiniciative: »Pomembno je, da se angažiraš in si najprej pomagaš sam.«**X**

Mednarodno srečanje študentov novinarstva

DRUŽENJE EVROPSKIH PROFESORJEV IN ŠTUDENTOV NOVINARSTVA

Kaya Kamenarič

Forum of European Journalism Students (FEJS) je zveza društev študentov novinarstva iz cele Evrope, ki vsako leto, že trideset let, organizira dva glavna dogodka: letni kongres in generalno skupščino. Tokrat se je dogodek odvijal med 18. in 21. oktobrom v trinajstmilijonski Moskvi, udeležilo se ga je 35 predstavnikov dvanajstih različnih držav, tudi pet Slovencev.

V navadi je, da se v nekaj dneh zvrsti mnogo predavanj in seminarjev, ki pa tokrat niso bili organizirani samo s strani FEJS, saj je hkrati potekala tudi konferenca, ki jo je organiziralo European Journalism Training Association (EJTA), ki skrbi za izobraževanje naših profesorjev. Profesorji iz cele Evrope so nam predstavili svoje poglede na poučevanje novinarstva in dosedanje prakse v njihovih državah. Opaziti je bilo razliko med starejšo generacijo, ki je najbolj zagovarjala tiskanje medije, in mlajšo, ki je več energije vlagala v delo s spletnimi mediji. Med drugim je na presenečenje zbranih nek starejši grški

profesor trdno zagovarjal obstoj tiska, češ da elektronski mediji niso tako obstojni in se hitreje »uničijo oz. izbrisejo«.

Kot prva sta svoje delo predstavila grška profesorja **Andreas Veglis** in **Nikos Panagiotou**. Govorila sta o mnogih koristnih tehnikah, ne le iskanja, ampak tudi preverjanja podatkov. Osredotočila sta se na prepoznavanje lažnih novic. Ena od najpreprostejših tehnik je uporaba aplikacije Wolfram Alpha, s pomočjo katere preveriš vreme na dan dogodka in ga primerjaš s stanjem vremena na objavljeni fotografiji ali posnetku, da se prepričaš, ali je ta lažen ali resničen. Gre za enostavne tehnike, ki so zelo koristne. V Sloveniji opozarjanj na lažne informacije na tak način študenti ne poznamo.

Predavanje, ki bo v spominu ostalo vsem, je potekalo zadnji dan konference. **Oksana Smirnova**, glavna urednica znane revije za moške GQ.ru je predstavila svojo novinarsko pot. Med predavanjem je povprašala, kdo bi rad pisal za revije oz. za rumeni tisk. Nihče ni

dvignil roke. Bila je presenečena, saj pravi, da si večina ruskih študentov želi delati prav za rumeni tisk. Sprva smo bili vsi prisotni začuden, a ko smo začeli razmišljati o restriktivni politiki ruskega resnega novinarstva (hard news), nam je postalo jasno, da lahko novinarji le v obarvanih medijih prosto pišejo o dogajanju v državi. Rumeni tisk jih ne omejuje tako, kot jih omejujejo ostale medijske hiše.

Zadnji dan so potekale volitve v izvršilni odbor organizacije FEJS, ki ga sestavlja pet članov. Vanj je bila izvoljena predstavnica slovenske delegacije Martina Leljak. Za pozicijo sekretarke sem kandidirala Kaya Kamenarič in bila izvoljena. V pomoč mi bosta Maja Pavlin in Maruša Lubej.

Izglasovali smo še, da se bomo na generalni skupščini leta 2018 srečali v Zürichu (Švica) in na letnem kongresu 2019 na Nizozemskem. Naslednje druženje poljski organizatorji že pripravljajo, saj se bo okoli 100 članov ponovno družilo že aprila 2018, in sicer v Krakovu. Povabljen z nami tudi ti!**X**

Študijski portal Zebra

NOVO ŠTUDIJSKO LETO PRINAŠA NOV PORTAL ŠTUDIJSKE LITERATURE. PA GA RES?

Tina Šoln, Tadeja Lukanc

Študente Fakultete za družbene vede je ob vpisu v novo študijsko leto presenetila precej višja vpisnina kot prejšnja leta. Poleg klasične vpisnine, ki je znašala 5,73 €, je v ceno všteta še članarina za knjižnice v višini 15,27 €, za brezpapirno poslovanje pa so študenti dodatno odšteli še 2,50 €. Četrta postavka na računu je bila Dostop do portala e-študijskih gradiv in podpore študentom. Ta je znašala nekaj manj kot 27 €.

24. avgusta je v spletni referat prišlo obvestilo o vzpostavitvi spletnega portala Zebra.

Na vprašanje, od kod izvira ime Zebra, hitro najdemo odgovor v spletni marketinški akciji *svet ni črno-bel*, s katero se je fakulteta pred dvema letoma začela približevati novi generaciji milenijcev. Ugibanja je potrdil zdaj že nekdanji prodekan za kakovost in razvoj **izr. prof. dr. Tomaž Deželan**: »FDV je v javnosti velikokrat prezentirana negativno, komunikacijska kampanja Zebra pa ni naletela na tak odziv, sprejeta je bila nekako ljubkovalno, z odobravanjem, hkrati pa ima zebra tudi lastnosti, ki so inherentne fakulteti. Ima osnovne precepe, dileme, tako kot FDV, kjer imamo kulturologe in obramboslovce, teoretike in empirike, tržnike in analitike ... Polna je nasprotij, kar dejansko tudi FDV dela poseben.«

Čeprav je bilo videti, da se zgodba FDV-jevske Zebre v obliki kampanje zaključuje, je tik pred koncem prejšnjega študijskega leta odprla novo poglavje: prihaja nov, dovršen in napreden dostop do študijske literature - Zebra.

Fakulteta za družbene vede v novo študijsko leto vstopa kot prva članica Univerze v Ljubljani, ki se bo lahko pohvalila s takšno nad-

standardno ureditvijo gradiv. Kljub temu, da je fakulteta medtem zamenjala vodstvo in so študenti že dodobra zakorakali v novo študijsko leto, pa razen novega sporočila v spletnem referatu drugih informacij o začetku delovanja velikopoteznega projekta, ni.

Po grobih izračunih – natančnih nam vodstvo fakultete menda še ne more podati – smo študenti prispevali nekaj manj kot 53.000 €, 15.000 € pa naj bi prispevala fakulteta.

Namesto v knjižnico pred računalnik

Portal Zebra naj bi zagotavljal spletni dostop do obvezne študijske literature študentom, ki so vpisani na Fakulteto za družbene vede. Do portala bo mogoče dostopati prek klasičnega ali prenosnega računalnika, tabličnega računalnika oz. bralnika in pametnega telefona, dostop pa naj bi bil omogočen v sistemih Android, iOS in Windows, pravi vodstvo fakultete.

Eden izmed pomembnejših dejavnikov za začetek izvedbe projekta je bila, po besedah Deželana, skrb, da bralna kultura študentov pada. Študentski svet FDV namreč izpostavlja, da ni mogoče pričakovati, da bodo študenti uspešno izvajali pripravo na izpite in ostale študijske obveznosti, če je v knjižnici dostopnih premalo izvodov posameznega gradiva. Drug vzrok za vzpostavitev portala je dejstvo, da se je z obstoječim načinom zagotavljanja študijske literature zaradi spodbujanja prostega kopiranja posredno kršil Zakon o avtorskih in sorodnih pravicah (ZASP), natančneje avtorske pravice. Kot dodaja Deželan, ki je v času, ko je bil dekan prof. dr. Rado Bohinc, vodil projekt, spodbujanje tovrstnih praks ni v interesu fakultete in portal pomeni pomemben korak v smeri zakonitega zagotavljanja študijske literature.

Letos 26,66 €, prihodnje leto 40 €

Kot je zapisano v obvestilu, ki smo ga študenti v spletni referat prejeli 18. oktobra letos, na fakulteti verjamejo, da bo z uvedbo e-portala storjen »velik korak naprej k še bolj kakovostni študijski izkušnji«.

Vzpostavitev Zebre delno financirajo študenti Fakultete za družbene vede s prispevkom ob vpisu, preostala sredstva pa so bila v projekt naslovljena iz fonda za sofinanciranje študijske literature FDV. **Izr. prof. dr. Samo Kropivnik**, nov prodekan za razvoj, kakovost in mednarodno sodelovanje in Deželanov naslednik, ki je funkcijo prevzel z nastopom mandata dekanje prof. dr. Monike Kalin Golob oktobra letos, pojasnjuje, da naj bi se v prihodnjih letih portal financiral zgolj iz prispevkov študentov.

13. oktobra je bilo na prvi in drugi stopnji vpisanih 1975 študentov, vsak je za vzpostavitev portala Zebra prispeval 26,66 €, fakulteta pa je primaknila še tretjino sredstev. Po grobih izračunih – natančnih nam vodstvo fakultete menda še ne more podati – smo študenti prispevali nekaj manj kot 53.000 €, 15.000 € pa naj bi prispevala fakulteta.

»Dve tretjini sredstev je namenjenih za nakup licenc in študijske literature, ki bo dostopna na portalu Zebra, ena tretjina pa je namenjena delovanju portala,« pojasnjuje Kropivnik. Če bo prispevek v prihodnjih letih res znašal 40 €, kakor zatrjuje tako nekdanji kot sedanji prodekan, bo letni proračun portala samo iz dajatev študentov znašal okrog 80.000 €. Kropivnik zatrjuje, da gre za namenska sredstva, ki bodo uporabljena izključno za vzdrževanje portala, saj je treba licence za uporabo gradiv ves čas obnavljati, posodabljanje nabor gradiva in dodajati novega, treba pa je najti tudi koordinatorske spletne portala oz. osebo, ki bo zanj skrbela. Ali bo to nekdo, ki je že zaposlen na fakulteti, še ne vedo, Kropivnik pa dodaja, da v letnem načrtu zaenkrat ni predvidenih novih zaposlitev in bo treba za odgovor na to vprašanje počakati do rebalansa proračuna.

Želja fakultete je, da bi portal Zebra sčasoma nadomestil tudi spletno učilnico, ki je trenutno še vedno v uporabi, hkrati pa bi študentom omogočil interaktivne načine dela med študijskim procesom.

Del sredstev namenjen pisanju novih učbenikov

Del sredstev iz naslova študentskega prispevka za uporabo spletnega portala Zebra bo namenjenih pripravi novih učbenikov s strani

ZEBRA
DIGITALNA ŠTUDIJSKA
GRADIVA FDV

zaposlenih na fakulteti in prevodom člankov iz tujih jezikov na področjih, kjer je napredek zelo hiter in so spremembe stalnica.

Želja je spodbuditi zaposlene, da začnejo pisati svoja gradiva, ki jih bodo študenti nato uporabljali v sklopu njihovih predmetov. Dolžnost profesorjev bo, da bodo v obdobju od 5 do 7 let pripravili ustrezna celostna gradiva za svoje predmete. Na fakulteti se zavedajo, da je to bolj smiselno za temeljne predmete kot za tiste, ki temeljijo na aktualnih praksah.

Do 25. septembra 2017 je 110 zaposlenih na fakulteti podpisalo anekse, s katerimi dovoljujejo, da so njihova dela, ki so do sedaj izšla pri Založbi FDV, brez dodatnih stroškov vključena v portal in tako dostopna njegovim uporabnikom.

Vse literature na portalu ne bo

»Do konca letošnjega leta naj bi bilo na portalu 50 % vse obvezne literature, odstotek pa bo s prihodnjimi študijskimi leti naraščal in v dveh letih dosegel 85 % vsega obveznega gradiva; od dodatne literature pa, koliko bo uspelo,« pojasnjuje Kropivnik. Preostali nepokrit odstotek pomeni spoštovanje avtonomije nosilcev in dopuščanje, da le-ti zbirajo tudi literaturo, za katero ni mogoče pridobiti avtorskih pravic.

»Do konca letošnjega leta naj bi bilo na portalu 50 % vse obvezne literature, odstotek pa bo s prihodnjimi študijskimi leti naraščal in v dveh letih dosegel 85 % vsega obveznega gradiva; od dodatne literature pa, koliko bo uspelo.«

Vsaj 15 % literature na portalu naj bi bilo takšne, ki je ne predpiše nobeden izmed pedagogov na fakulteti, temveč je dodatna, saj bo izdana v Založbi FDV, študentom pa bo služila kot pomoč pri pisanju seminarjskih, diplomskih in magistrskih nalog.

Problem pa se pojavlja pri literaturi, ki jo študenti potrebujejo za vaje, asistenti in izvajalci vaj pa jim že leta pripravljajo nabore znanstvenih člankov slovenskih in tujih avtorjev, ki jih lahko nato kot fotokopije kupijo v kopirnici Fora – t. i. skripte za vaje. Gre za neko vrsto dodatne literature, ki pa ni predpisana med obveznimi in dodatnimi gradivi, objavljenimi pod zavihkom *Gradiva* pri posameznem predmetu na Spletnem referatu. Problem se bo urejal postopoma, predvideva pa se, da bo večji del literature sicer dostopen zelo hitro, saj gre za

dele različnih knjig, ki bodo objavljene bodisi med obvezno bodisi med dodatno literaturo. Fakulteta na negotovanja študentov, ki so iz prvih vaj jezni odhajali v Foro in tam za posamezno skripto odšteli okoli 10 €, saj so članke iz njih potrebovali za redno pripravo na vaje in seminarje, odgovarja: skripte z znanstvenimi članki bo letos še treba kupovati, v naslednjem študijskem letu pa bodo po besedah Kropivnika »v portal vključena v največji možni meri«.

Dvojni stroški za študente, ki se raje učijo iz gradiv v fizični obliki

Študentski svet Fakultete za družbene vede (ŠS FDV) je na svoji 1. korespondenčni seji dne 11. decembra 2016 podal mnenje o ustanavljanju portala z zbirko študijskih gradiv, v katerem vodstvo fakultete že opozarja na problem tiskanja in razmnoževanja gradiv, saj se člani sveta zavedajo dejstva, da se kljub vseprisotnosti mediatizacije in transferu v načinih branja večina študentov še vedno najraje uči na klasičen način – z gradivom v fizični obliki v eni roki ter pisali in markerji v drugi.

Predlagali so, da se z okoliškimi tiskarji dogovori za znižano ceno tiska za gradiva, ki bodo prihajala s portala Zebra.

Deželan je 18. septembra na predstavitveni seji portala dejal, da se je fakulteta zavezala k iskanju cenovno najugodnejšega ponudnika tiskarskih storitev. Do seje je fakulteta že imela eno ponudbo, nikogar pa še niso izbrali. Meseč dni kasneje njegov naslednik Kropivnik o ponudbi ali izbranemu ponudniku ni vedel ničesar. Dejal je, da se cenenega ponudnika tiskarskih storitev ne išče.

Na isti seji so profesorji izpostavili problem, da portal omogoča tiskanje le po 100 strani naenkrat – ob predhodnem izvozu v PDF format. Kropivnik na to odgovarja, da je portal namenjen rabi na računalnikih, tablicah in telefonih, zato se mu ta omejitev ne zdi problematična. Tranzicija iz fizičnega v elektronsko gradivo naj bi bila aktualna tudi med profesorji, saj večina izdelke študentov že popravlja kar na računalnikih, med drugim tudi Kropivnik, zato predvideva, da je ta način študija in urejanja gradiv študentom bližje.

Kropivnik je povedal tudi, da vsa študijska gradiva, ki bodo dostopna v letošnjem študijskem letu, trenutno še ne omogočajo sočasne uporabe za neomejeno število študentov – koliko oseb bo hkrati lahko dostopalo do gradiva, ostaja neznanka. »Če si hitro shranite tistih 100 strani, ki jih trenutno berete, s tem niste več aktivni uporabnik in dostop do gradiva omogočite naslednjemu,« pravi Kropivnik in hkrati pojasnjuje, da bo praksa pokazala, ali bo to problem ali ne.

Vsa študijska gradiva, ki bodo dostopna v letošnjem študijskem letu, trenutno še ne omogočajo sočasne uporabe za neomejeno število študentov – koliko oseb bo hkrati lahko dostopalo do gradiva, ostaja neznanka.

Članarina za knjižnico ostaja

Čeprav naj bi večina gradiv v prihodnjih letih postala dostopna prek spletnega portala Zebra, članarina za knjižnico, ki jo študenti poravnajo skupaj z vpisnino in je letos znašala 15,27 € (v študijskem letu 2016/2017 pa 15,06 €), ostaja. Kropivnik pojasnjuje, da je knjižnica več kot le izposoja knjig, saj nudi tudi prostor za skupinsko delo, tiho učenje, dostop do računalnikov in interneta, rezervacijo in učenje v celicah, prav tako pa vključuje članarino v Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani. Dodaja še, da je *Članarina v knjižnice*, kakor se glasi postavka na specifikaciji računa za vpisnino, vsako leto znova določena, zato je povsem mogoče, da se bo znesek prihodnje leto razlikoval od letošnje.

Zebra naj bi zaživela konec koledarskega leta

Programerski del naj bi bil zaključen, manjka le še uporabniška izkušnja in portal bo lahko predan v uporabo študentom Fakultete za družbene vede. Skupaj s ŠS FDV bodo oblikovali skupino študentov, ki bo intenzivno preizkušala portal Zebra, da najdejo potencialne napake in podajo predloge sprememb za čim boljše delovanje. Kropivnik nam podatkov o tem, kdo bo testno skupino sestavljal in kolikšen bo vzorec, ni mogel dati, saj se, kot pravi, o tem na fakulteti še niso pogovarjali.

K sodelovanju so povabili tudi Katedro za družboslovno informatiko – njeni člani se z vzpostavljanjem spletnih strani in beleženjem uporabniške izkušnje ukvarjajo profesionalno –, ki bo s pomočjo posebnih navodil podala še bolj strukturirano in strokovno povratno informacijo o portalu.

Sodelujoči pri projektu sicer verjamejo, da bo faza testiranja končana brez večjih zapletov in odkritih napak, ter da bo portal Zebra luč sveta uspešno ugledal do konca koledarskega leta. Pa ga bo res? **X**

Študenti in šport

ŠTUDENSKA REKREACIJA ALI KDOR PRVI PRIDE, PRVI MELJE

Vita Maksl, Klara Širovnik

Dan za dnem le testenine in kava. Pa sključeno sedenje pred računalniškim zaslonom. Misel o morebitni fizični aktivnosti sicer prečka številne glave, a izgovorov za pasivnost je vedno dovolj; čas, denar, razdalja, »ne da se mi«, seznam je dolg.

»Pogosto se zgodi, da se študenti za športne aktivnosti navdušijo v zelo poznih študijskih letih, oziroma so v prvih letnikih preveč obremenjeni s problemi, kot so študentsko bivanje, prehrana in dobre ocene, da bi se spomnili še na vadbo. Šport je na zadnjem mestu,« je povedala **Mojca Rupert**, predstavnica za obštudijske dejavnosti Univerze v Ljubljani. Kot opaža, študenti šele v zaključnih letnikih ugotovimo, da imamo na voljo mnogo brezplačnih športnih aktivnosti. »Želimo, da bi si študenti že v prvih letih študija vzeli dovolj časa za obštudijsko aktivnost, ker je celo znanstveno dokazano, da bolj zapolnjen urnik za seboj potegne boljše organizacijo in še boljše rezultate,« razlaga.

Dostopnost športnih dejavnosti

Univerza v Ljubljani svojim študentom ponuja pester nabor športnih dejavnosti, ki se je v zadnjih letih še poglobil in razširil. Na uradni spletni strani študentom ponuja tudi zavihek *obštudijske dejavnosti*, s pomočjo katerega lahko študenti preverijo, katere dejavnosti so na voljo in kako se nanje prijaviti.

A študenti opažajo, da ima stran mnogo pomanjkljivosti. Študentka drugega letnika mednarodnih odnosov **Nuša Muršič** pravi, da je stran nepregledna in da se na njej ne znajde. »Posebej pa me moti to, da se prosta mesta pri aktivnostih, ki me zanimajo, zapolnijo zelo hitro. V lanskem letu se na redno tedensko vadbo nisem uspela prijaviti.«

Center za obštudijsko dejavnost organizira štiri sklope aktivnosti: kreditno ovrednotene predmete, ki jih študent obiskuje dva semestra; športno rekreativne programe, ki so vezani na en semester; tretji del pa so programi, ki jih izvajajo v času izpitnih obdobji; četrti pa dnevna rekreacija.

Rupertova je pojasnila, da je sklop dnevne rekreacije alternativa za vse, ki se niso uspeli vpisati na katerega od prejšnjih programov, pa tudi za tiste, ki si ne želijo regulirane in stalne vadbe. V sklopu dnevne rekreacije organizirajo treninge v lastni režiji, ki jih izvajajo v dvorani v Rožni dolini, odvijajo pa se tudi vodene vadbe. Pri slednjih je prostih mest zmeraj dovolj.

Poleg tega pogosto organizirajo eno- ali večdnevne športne dogodke, tudi s sezonskimi športi, kot je na primer alpsko smučanje. Urnik dnevne rekreacije je vsak dan objavljen na Facebook profilu Centra za obštudijsko dejavnost.

Z zdravim načinom življenja do kreditnih točk

Kreditno ovrednoteni športni predmeti udeležencu športne aktivnosti ob opravljenem končnem izpitu in 75-odstotni prisotnosti prinesejo tri kreditne točke. »Težava je v tem, da vse fakultete ne priznajo tako pridobljenih točk, kljub temu, da jih pravilnik o obštudijskih dejavnostih k temu zavezuje,« pravi Rupertova, ki pojasni še: »Prednost dajemo študentom, ki bodo z aktivnostjo pridobivali kreditne točke. Če v skupini primanjkuje posameznikov, mesta odpremo tudi za tiste, ki pri aktivnosti ne bodo pridobivali kreditnih točk. Skupine so tako skozi celo študijsko leto polne. V zadnjih letih pa se nam dogaja, da mest zmanjka celo za tiste, ki z udeležbo pridobivajo kreditne točke.«

Študenti UL – slabša prehranjenost, več maščobnega tkiva, a brez težav z debelostjo

S pomanjkanjem gibanja lahko pride do sprememb počutja, nizke odpornosti in tveganja za težave z zdravjem. V raziskavi *Diagnostika telesnega in gibalnega razvoja študentske populacije v Sloveniji*, ki jo je pripravila Fakulteta za šport v letu 2015, je bilo ugotovljeno, da študenti UL spadamo v skupino majhnega tveganja srčno-žilnih obolenj, vendar pa so nekateri rezultati padli daleč pod pričakovanja.

Glede na sestavo telesa imajo študentke manj mišičnega tkiva kot dijakinje, meritve pa kažejo na obvladovanje telesne mase z odrekanjem hrane, ne pa s telesno dejavnostjo.

Glede na sestavo telesa imajo študentke manj mišičnega tkiva kot dijakinje, meritve pa kažejo na obvladovanje telesne mase z odrekanjem hrane, ne pa s telesno dejavnostjo. Študenti imajo v primerjavi z dijaki več maščobnega tkiva. Rezultati za oba spola kažejo na slabšo prehranjenost študentov v primerjavi z dijaki, kar pa trenutno še ne pomeni tudi težav z debelostjo.

Kaj pa med izpitnim obdobjem, ko se je težko držati časovno določenih treningov, se odpraviti na vadbo na drugi konec mesta? Takrat je priporočljiva vadba z lastno težo, pravijo v 4p in dodajajo: »Vsekakor mora vsak zase ugotoviti, kakšna vadba mu najbolj ustreza, tako tudi pride do optimalnih rezultatov. Za koncentracijo ali sprostitvev pa sta vedno najboljša tek in plavanje.«

Še slabši rezultati se kažejo pri telesnem fitnesu, ki je bistveno nižji od pričakovanega in zadovoljivega. Glede na starost študentov bi morala biti njihova telesna pripravljenost boljša. Na Fakulteti za šport menijo, da je za njen padec kriva ukinitve športne vzgoje na univerzitetnih programih: »Pri večini članic je ob bolonjski prenovi prišlo do ukinitve športne vzgoje, tak strokovno neutemeljen poseg je resno ogrozil možnosti ohranjanja ustreznega telesnega fitnesa, zdravja in akademske uspešnosti študentk in študentov Univerze v Ljubljani.«

Vadba mora biti eksplozivna in intenzivna

Za študentke in študente je pomembno, da najdejo vadbo, ki jim ustreza. V fitnesu 4p svetujejo: »Za študente je dobra intenzivna, eksplozivna vadba, za sproščanje napetosti in stresa – takšne vadbe so na primer body pump, boot camp, HIIT vadba.«

Pri bolonjski prenovi je prišlo do ukinitve športne vzgoje na fakultetah. Ta strokovno neutemeljen ukrep je resno ogrozil zdravje in akademsko uspešnost študentov.

V Ljubljani je ogromno športnih centrov, krožkov in ostalih dejavnosti, med katerimi se je težko odločiti, mnogokrat pa ti niso prijazni študentskim denarnicam. A s pravočasno organizacijo in vztrajnostjo se da tudi s študentskim statusom živeti zdravo. **X**

Tisto (2017)

JE KLOVN Z RDEČIM BALONOM ŠE VEDNO ARHETIP STRAHU?

Anže Lebinger

Natanko 27 let mineva, odkar je v istoimenski mini seriji, posneti po romanu Stephena Kinga, kot ubijalski klovn Pennywise strašil angleški igralec Timothy Curry. Tokrat se v cestnem odtočku v ikonični vlogi skriva Šved Bill Skarsgård. Reinterpretacija je časovno gledano premeščena iz poznih petdesetih v izdihljaje osemdesetih let.

V otvoritvenem koncu tedna si je film argentinskega režiserja **Andyja Muschiettija** v Sloveniji ogledalo več kot 9000 gledalcev, kar pomeni, da je pri nas že rekorder po številu ogledov v žanru grozljivke, v ZDA pa mu je uspel letošnji tretji najboljši uvodni konec tedna. Zakaj suhoparno naštevanje blagajniških podatkov? Preprosto. Ker razodevajo, zakaj se onkraj luže znova in znova odločajo za predelave starih hitov.

Zaslужkarski vidik je resda dovolj transparenten, a ga spretno prikrivata histerična promocija in evforične premiere. Zaradi mantre narediti čim več s čim manj se izgubi dodana vsebinska vrednost, ki praviloma obdaja prvence velikih uspešnic. Toda ali je zaradi tega *Tisto* zgolj najnovejši paradni konj tovarne sanj?

Izmišljeno mestece Derry je kraj, kjer na šolskih hodnikih ne manjka stereotipnih šolskih nasilnežev, za domačim omizjem pa se skrivajo psihološki teror in incestne zlorabe.

Celovečerec o zalezovalcu z rdečim balonom (simbolom groze) je z vidika sceno- in kinematografije v skladu z utripom časa. Kamera spretno uporablja prijeme, ki mestoma spominjajo na genialno igro kadrov in trikov iz *Priklicanega zla* (2013), pri osnovni niti pa se smiselno spogleduje z brezčasno *horror* klasiko *Nočna mora na ulici Brestov* (1984).

Mestece Derry je kraj, kjer na šolskih hodnikih ne manjka stereotipnih nasilnežev, za domačim omizjem pa se skrivajo psihološki teror in incestne zlorabe. Zastrašujoča kanalizacija, po kateri svoje žrtve tihotapi ubijalski klovn, v kontekstu niti ni tako srhljiv kraj.

Prizori v skladu s tem delujejo posrečeno prispodobno in namesto na nadnaravno namigujejo na vsakdanje zlo, kar je v zadnjem času dodana vrednost žanra (*Zlo za petami*, *Zbeži!*, *Babadook*). Škoda torej, da *rimejk* ne deluje sveže, precej pa mu odvzame kolažna montaža, ki ji manjka elegance. Ne pomagata niti hiperaktivno nizanjanje filmskih tropov in pretirana dolžina (135 minut).

Nova interpretacija o demonskem burkežu je kljub temu očitna nadgradnja predhodnika drugačnega formata. Turobno vzdušje knjižne predloge razbremenjuje posrečena kemija osrednjih junakov. Štirinajstletni **Finn Wolfhard** zabava kot jezikavi Richie Tozier, a še bolj s svojim *performansom* navdušita **Jaeden Lieberher** in **Sophia Lillis**.

Škoda torej, da bolj kot celota izstopajo posamezni odseki in da nič ne prekosi uvodnega prizora s pobeglo papirnato ladjico. No, ljubitelji žanra si boste ustnice gotovo obliznili vsaj še ob režijsko domiselni diaprojekciji. Nadaljevanje je že napovedano. **X**

Recenzija: Iz Goličave se ni še nihče vrnil

ČAS JE NEUTRUDLJIV HLAPEC

Eva Lipovšek

»Zakaj njih srce je prazno,« pravi Jerman v brezčasnem delu pisatelja Ivana Cankarja, ki je Hlapce napisal po izboru klerikalcev na oblast na deželnozborskih volitvah leta 1907, kar mu ni bilo po godu. Konec je odprt, s smrtjo nam ne postreže, je pa vendar tragičen za slovenski narod, saj izgubi revolucionarja, ki morda to nikoli ni bil.

Jermana, zagovornika liberalizma, je v predstavi zaigral **Marko Mandić**. Samozavestno nas je popeljal v lik in po njemu namenjenemu aplavzu sodeč smo mu vsi v dvorani verjeli, da je to, za kar se izdaja. Zdi se, kot da Jerman svojemu prostoru in času ne pripada, v družbi se počuti osamljeno. V začetku se vdaja neutrudni miselnosti, da navkljub volji za odločanje ne bo nikoli nič bolje. A ta miselnost ga spremlja le dotlej, ko se prične širiti govor o volitvah, saj ima o teh jasno stališče ... a se na koncu žal ponovno pokori začetni miselnosti in novo izvoljenemu gospodarju – župniku.

Župnik, ki ga je zaigral **Jernej Šugman**, je lik, ki se pokaže v vsej svoji mogočnosti, ko mu je to dopuščeno. Blati poštene ljudi, ki jih zbira Jerman za somišljenike in jih zmerja: *»Še huje, ako so pošteni ljudje.«* Očitno sam to ni, čeprav ga ima ljudstvo za moralnega vodnika.

Učiteljici, ki sta v zgodbi navzoči od začetka, sta se zavedali, da sta malodušnost in brezbriznost največji boleznij ljudstva, a sta se ju navdajali tudi sami. Zdelo se jima je nesmiselno prelagati odgovornost za narod na svoja pleča. Poslužujeta se miselnosti, da je na svetu toliko stvari, s katerimi se zadovoljiš in z njimi ne zmotiš nikogar. Duševna hrana in ideološka prepričanja večini niso potrebna, vse, kar potrebujemo za življenje, so menda zadovoljitev osnovnih človeških potreb, malo ljubezni, spolnosti in drugih vrst užitka.

Med razpravo o volitvah ena izmed učiteljic pripomni: *»Najboljše pa so pečene piške.«* Ali metaforično; izid volitev ni pomemben. Posledično ni pomembna niti prihodnost naroda, pomemben je vsak posameznik in njegovo egoistično zapolnjevanje življenja s *sladkostmi*. Jermanovo uporništvu se jima zdi nesmiselno, saj menita, da ni vredno, da izgubiš sebe v boju, za katerega veš, da je že vnaprej izgubljen.

Jerman zavrača biti danes bel in jutri črn, a se zlomi, ko ugotovi, da se bolehna mati ne strinja z njegovim početjem. Sinu neusmiljeno obrne hrbet, ko bije bitko z okrutnim predstavnikom takratne Cerkve. Jerman jo kljub izdaji brani z vsem svojim bitjem, kar kaže z besedami: *»Ne imenujte je, svetnice, s tem oskrunjenim jezikom!«*

Hlapci so presunljivi sami po sebi, v Drami pa so jih dovršili z izbrano igralsko zasedbo. *»Med vas bi Kristus ne prišel z besedo, prišel bi z bičem!«* je poved, ki mi je ob koncu predstave najbolj odzvanjala v ušesih. Kako so svoje hrbte oklenili vsi, ko se je nad njimi dvignila palica, govorili so tako, kot da govore iz enih ust.

Jerman je imel namen iz hlapcev napraviti ljudi, a kot sam prizna, je slabič – svoje poslanstvo preda kovaču Kalandru. *»Ta roka bo kovala svet,«* mu pravi. Jaz pa pravim, da en par rok ne bo storil nič proti neaktivnosti dveh milijonov ljudi. **X**

Recenzija filma *Košarkar naj bo*

»ZA SVOJE SANJE JE VREDNO ŽIVETI«

Lea Klančič

Medtem ko so naši košarkarji blesteli na parketu evropskega prvenstva, je na filmska platna, tako v tujini kot pri nas, prišel nov mladinski film *Košarkar naj bo*, posnet po istoimenski literarni predlogi Primoža Suhodolčana.

Zgodba o mladeniču Ranti (igra ga **Klemen Kostrevec**), ki se odloči, da bo postal košarkar, je med mladimi zelo priljubljena, zato je režiserja **Borisa Petkoviča** čakala zahtevna naloga. Priznal je, da je bila to zanj »velika odgovornost, avtorja nismo smeli razočarati«. Dodal je še: »Veliko smo morali predelati in zreducirati, da se je ohranila dramaturška linija. Literatura marsikaj prenese, v filmu pa mora to postati meso.«

Suhodolčan je ekipi popolnoma zaupal. Pri filmu je sodeloval kot scenarist in kot svetovalec v postprodukciji. Napisal je tudi nekaj povezovalnega teksta, ki ga Smodlak (igra ga **Matija David Brodnik**), Rantin prijatelj, pripoveduje na začetku filma in med nekaterimi kadri. Kot veli stara navada med filmarji, mu je bila dodeljena tudi mikro vloga – v filmu se za nekaj sekund pojavi kot statist.

Zgodba »o fantu, ki je bil tako velik, da bi lahko žirafam kravate zavezoval«, je s Petkovičevo preslikavo na filmska platna ohranila nadrealistične elemente. Tako ima Ranta tudi v filmu dvosobno posteljo, kar pripomore k pravljicnemu vzdušju, ki vlada skozi ves film.

Že v prvih sekundah ima gledalec občutek, da je vstopil v pravljico. Umirjeno in nežno pripovedovanje Smodlaka, rumenkaste in zamolke barve ter idilična okolica z vrtnimi palčki gledalca zazibljejo nazaj v otroštvo. Film v nadaljevanju pridobi na dinamiki in otroke pritegne z dobro situacijsko komiko.

»Literatura marsikaj prenese, v filmu pa mora to postati meso.«

Tekom dogajanja postane tudi odnos med Ranto in Smodlakom, ki je sprva malce medel, veliko aktivnejši. Na žalost lik Rante ostane nekoliko v ozadju, saj ga zasenči mnogo bolj karikiran in nenavaden lik Smodlaka. Med prizori sliko nekajkrat prekrijejo ilustracije, ki izpadejo zelo estetsko, včasih pa tudi komično.

Režiser je film testiral. Testno projekcijo je izvedel pred učenci osnovne šole, kjer so film snemali. Ker otroci stvari drugače dojemajo, je želel preveriti, kako se ciljna publika na film odziva, in ga izboljšati, še preden ugleda luč sveta.

Gaja Filač, ki je v filmu igrala Metko, Rantino dekle, je dejala, da je šolo postavljala pred svoje želje in interes, rekoč, da lahko počaka. Dodala je, da je pomembno, da znaš kombinirati obveznosti šole s tem, kar te zanima.

Otroci se morajo naučiti, da se je za svoje sanje treba truditi, saj jim v življenju prav nič ne bo pomagalo mišljenje, da dobre stvari kar padejo z neba. »Želeli smo poudariti vrednote, kot so prijateljstvo, ljubezen, vztrajnost in premagovanje ovir na poti do cilja. Delam, kar imam rad, in vsi vi, ki boste verjeli v svoje sanje, lahko to dosežete. Za svoje sanje je vredno živeti,« meni Petkovič. **X**

Zamišljeno

POLN KUFER ŽIVLJENJA

Špela Bezjak

Študenti se te dni ponovno vračamo na fakultete, bojda za celo leto pametnejši, bolj izkušeni in bližje tistemu, po kar smo na fakulteto prišli. Pa naj bodo to večšine, razna teoretična znanja ali pa preprosto diploma, ker si v teh časih pač ne moremo privoščiti, da ne bi študirali.

V tem semestru se z diplomom pod roko še zadnjič podajam na lov po tisto nekaj, kar mi bo razširilo obzorje, me obogatilo profesionalno in mi pomagalo ustvariti možnost, da počnem v življenju tisto, v čemer se vsaj večino časa počutim prijetno in domače. Štiriletni študij novinarstva mi je ogromno dal. Poleg vzponov in padcev, šestic in desetic, številnih mnenjskih spopadov, spremenjenih mišljenj, novih stališč in trdnega prepričanja, da iz sebe ustvarim nekaj, kar bo nekoč koristilo še komu, mi je splet okoliščin namenil še nekaj takih oseb, ki so moja štiri leta naredile nepozabna, tudi kadar so bila vrata fakultete že dolgo zaklenjena.

Nedavno sem ob še *enem* povzemanju preteklih štirih let pomislila, da »imam poln kufer življenja«. In trenutek za tem ugotovila, da to mislim tudi skrajno resno. Brez kakršne koli konotacije, naravno, dobesedno. Študenti se, vsaj večina nas, tedensko ali nekajkrat mesečno s kovčki, polnimi najbolj intimnih potrebščin, ki nam lajšajo življenje in tako ali drugače oblikujejo našo zunanjo pa tudi notranjo podobo, ob koncih tedna vračamo iz univerzitetnih mest nazaj tja, od koder smo prišli, še preden se je vse začelo. Med nama s kovčkom se tako plete že nekaj časa. Bil je sončen dan, prvi petek mojega najljubšega letnega časa, jeseni, ko sem se tako kot že nešteto poprej odpravljala proti najstarejšemu slovenskemu mestu. Med čakanjem na svoj prevoz sem pomislila na vso težo, ki jo brez besed vsakič znova prenaša moj kovček. Brez besed seveda zato, ker kovčki pač ne govorijo, vseeno pa mu pripisujem številne človeške lastnosti, saj njegova vsebina nenazadnje zares odraža naša življenja. Napolnimo ga s stvarmi, ki jih najbolj cenimo in so za nas nepogrešljive.

Zgodovina kovčka je tesno povezana z zgodbo o ljudeh, ki so svoje življenje strpali v t. i. *prenosljive* prostore minimalnih velikosti in z njimi vred za vedno zapustili svoje domove. Prtljaga je poleg osnovne funkcije prenašanja stvari kasneje dobila tudi svoj status; imeti prtljago je pomenilo biti nekaj več, biti denimo kozmopolitanski človek. Seveda je do zlate dobe prtljage in sodobnih kovčkov, kot jih poznamo danes, prišlo nekoliko kasneje, na prelomu 20. stoletja, ko so potovanja postala del vsakdana predvsem bogatih meščanov. Kovček je takrat postal kompaktni nosilec prevoza oblek, brez da se te zmečkajo. Ta premik pa je čutili tudi v literaturi tistega časa. S potovanji v neznanu so bili tako prežeti celi romani, s tem pa so tudi kovčki na svoj način začeli zasedati vse večji prostor v kulturni domišljiji.

Imeti poln kovček življenja sploh ni tako slabo, kot je slišati na prvo žogo! Razmišljati o odnosu s svojo prtljago morda res ni razmislek o najbolj tipičnem razmerju, pa vendar mi kovček omogoča, da najpomembnejše materialne dobrine svojega življenja z lahkoto prenašam okrog. Iz točke *a* do točke *b*, od doma v neznanu in potem spet nazaj. **X**

Komentar

BONOV IN IGER

Katarina Bulatović

Jeseni se več deset tisoč študentov ne vrne le v predavalnice, ampak pogosto tudi v eno najlepših življenjskih obdobj. Skoraj vsak od njih bo letos pokimal več ugodnostim, ki jih je vlada vrnila z zakonom o urejanju položaja študentov. Med drugim bodo pri nekaterih ponudnikih subvencionirane prehrane po novem lahko jedli uro dlje. Sprememba je na prvi pogled dobrodošla, a je tudi banalna in popolnoma oddaljena od rešitev za najakutnejše težave mladih.

Vlada je v luči ugodnejših gospodarskih kazalnikov zgodnja božična darila podelila javnim uslužbencem in upokojujencem, nato pa nekatere varčevalne ukrepe iz leta 2012 odpravila še za študente. Poleg bombončka pri študentskih bonih jim je za nekaj mesecev podaljšala zdravstveno zavarovanje in omogočila uveljavitev dodatka za bivanje pri štipendijah tudi med študijskim letom, ne le na začetku, kot je veljalo do sedaj. Spremembam, ki jih je pripravila Študentska organizacija Slovenije, so poslanci dali zeleno luč na oktobrski seji. Proračun bodo olajšale za predvidoma pet milijonov evrov, veljati pa bodo začele prihodnje študijsko leto. Že to jesen pa bodo lahko študenti ceneje jedli eno uro dlje kot zadnja leta.

Vlada bi se zato bolj kot na dlje časa polne želodčke študentov morala osredotočiti na izpolnjevanje obljub, na katere čakajo od začetka mandata.

Vendar trenutni sistem študentske prehrane v resnici ne potrebuje sprememb. Vsak s študentskim statusom je upravičen do enega toplega obroka na dan pri več ponudnikih prehrane. Ta je subvencionirana, zato stane kosilo v povprečju tri evre, včasih pa je tudi brez doplačila. To nas presenetljivo uvršča med morda najboljše urejene sisteme prehrane za študente v Evropi. Četudi se predavanja pri nekaterih res zavlečejo v pozno popoldne, vsak med tem najde čas za kosilo, če si ga le vzame. Druge spremembe zakona so drobne, a vendarle na mestu, podaljšanje ure do devetih zvečer za cenejši obrok pa gotovo ne bo niti malo izboljšalo položaja študentov.

Večina od njih zaradi številnih ugodnosti in dostopnega študija nikakor ni deprivilegirana. To postanejo po koncu šolanja, ko morajo kot ptiči goliči zapustiti udobno gnezdo in poleteti proti neusmiljenemu trgu dela. Vlada bi se zato bolj kot na njihove dlje časa polne želodčke morala osredotočiti na izpolnjevanje obljub, na katere čakajo od začetka mandata. Poleg systemske ureditve pripravništev in več sob v študentskih domovih na Obali je za mlade ključna rešitev stanovanjskega problema, po tem ko dokončno zapustijo predavalnice, pa tudi manj negotova delovna mesta in več dostopnih dodatnih izobraževanj.

Seveda pa morajo te cilje ponotranjiti tudi mladi sami. Zakon o urejanju položaja študentov so v manj kot tednu podprli z več kot 16.500 podpisi. To pomeni, da bi lahko bili študenti in njihove organizacije bolj angažirani in kritični tudi pri doseganju zanje dolgoročnejših ciljev. Dobro bi bilo začeti pri zavedanju, da se njihovo življenje ne začne šele po študiju, ampak vsi družbeni trendi na njegovo kakovost vplivajo že prej. Ta pa ni tako samoumevna, kot se zdi. **X**

Kolumna

K**'C, PA SVEŽE MESO

Monika Oset

»Na mladih svet stoji.« Fraza, s katero sem odraščala, in ideja, v katero sem verjela. Bila sem prepričana, da zmorem vse. In tudi sem. Dokler se nisem seznanila z dejansko sceno mladičev v filmu *Misija življenje*. Takrat sem se prvič vprašala, zakaj ne menijo vsi tako kot moja mati, trije sosedini in še nekaj drugih. Prvič sem podvomila. Še huje, podvomila sem vase. Ali delam prav? Udarec v trebuh. Ali vem, kaj si želim? Bum, udarec v prsa. Ali so moji cilji na mestu? Znova udarec, tokrat v glavo. Zamegli se ti. Popolni *knock-out*. In tako pohabljenega te potem pošljejo v svet. S strahom v očeh se podajaš na začrtano pot mentalitete tvojega naroda. Slepo slediš potem, ki so jih ustvarili ljudje pred tabo in ljudje še pred njimi in v bistvu pristanemo pri Cankarjevih hlapcih. Slovencih, po domače.

Vas zanima dejanski scenarij tega nadvse napetega filma? Rodiš se, do osnovne šole te pustijo pri miru, potem pa se začne obremenjevanje s srednjo šolo. Najbolje je, če greš v gimnazijo, ker si potem najbolj pаметen. Tja hodijo odličnjaki. Če slučajno kdo sledi svojim instinktom, se pač prostovoljno odloči, da bo živel v slabšem delu vsemogočnega podmladka. No, in ko po štirih letih komaj prišepaš do konca – seveda se ne spodobi, da kakšno leto počakaš – je pot jasna. Fakulteta! Po možnosti po želji tvojih staršev. Ampak, pustimo to. Ponovno tri ali štiri leta šolanja, služba ...

Rez! Služba ... prva prava možnost, da si povrneš voljo do življenja in opravičiš besede iz otroštva. Ko veselo hodiš na razgovor, si v glavi nenehno ponavljaš: »Na mladih svet stoji, na mladih ...«. Odlično se odrežeš in pokažeš, da si zlahka kos delovnim nalogam, ki jih zahtevajo. Nato kot ptičica odletiš iz svojega morebitnega delovnega mesta in nestrpno čakaš na odgovor.

Strah te je, vendar si globoko v sebi prepričan, da ti je uspelo. Mogoče ne po prvi tovrstni preizkušnji, ampak ko ravno že malo pozabiš, zazvoni telefon. Srce ti začne močno biti. »Odločili smo se za vas,« pove hreščeči glas. Mirno se zahvališ in odložiš slušalko, potem pa ognjemet. Srce ti eksplodira, veselje te prevzame in slej ko prej že kažeš sredinca svojemu predhodniku Pohabljenecu. Pokličeš mater in ji vzhičeno poveš: »Prav si imela. Res na mladih svet stoji!«

... partner, stanovanje, otroci, hiša in 'penzija'. Zadnja postaja 'En meter pod zemljo' te čaka in ti se lahko po slovensko prikloniš tradiciji.

Nastopi ponedeljek in odpraviš se na svoje delovno mesto. Sveže meso in mlada kri polna novih idej jim bo zagotovo všeč. Vendar pa se tvoj *High school musical* kaj hitro spremeni v *Ko jagenjčki obmolknajo*. Resni ljudje z ustnicami razpotegnjenimi do tal, grde grimase nezadovoljstva in potem še šef, ki ti s svojimi ustaljenimi nefunkcionalnimi ukazi žre možgane.

Anthony Hopkins bi zagotovo užival. Medtem pa ti zopet nepremično ležiš na tleh in si dopoveduješ, da je svet pač takšen, kot so ga napisali nekoč.

... partner, stanovanje, otroci, hiša in *penzija*. Zadnja postaja *En meter pod zemljo* te čaka in ti se lahko po slovensko prikloniš tradiciji. **X**

Kolumna

IZTISNITI IN DATI

Sabrina Zavšek

Tromostovje. Pogled, ki pristane na uličnem glasbeniku, mi odpre srce in ustavi korak. Moje umetniške brbončice zapredujejo. Gledam tiste roke, ki neutrudno raztegujejo meh razglašene harmonike, noga buta ob ropotuljice, in če je še kaj prostora za vdih in izdih, so na ustih tudi ustna harmonika ali mikrofona – ja, razdati se je treba. Celega. Vse, kar gre. Srce se pač mora sleči do golega.

Mogoče pa kdo le opazi našemljeno telo, ki lajna na trgu eno in isto pesem. Mogoče pa kdo le opazi oči z žarom, ki ga ni moč kupiti. S takim, ki ga danes ljudje težko najdemo, a po njem hrepenimo. Mogoče pa kdo le opazi, da človeško srce želi vsak dan ponavljati eno in isto pesem za sendvič ali radost. Pa saj sem tudi jaz na njihovem mestu, si mislim.

Kolikokrat napišemo in izbrišemo svoje vrstice, preskočimo (pre)pikantno vprašanje intervjuja, prehitro ugasnemo snemalnik, v celofan ovijemo svoje jezike, lačne resnicoljubnosti, ali pa dvakrat premislimo, preden dodamo piko?

Poleg domačega pristana na FDV me je pot študentke petja peljala tja v daljne Združene države. Tam sem si v obraz vrgla vse iluzije o pomembnosti teoretske podkovanosti, s katero me še vedno pitajo na do-

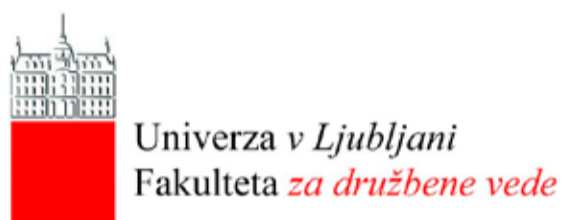
mačih izobraževalnih podukih. Življenje v teoriji je pač mnogo lažje, si mislim. In sliši se kot tolažba. Da teoretiziranje ne potrebuje drznosti, ampak zgolj recitiranje brez večjih tveganj, sem spoznala hitro. Dajati sebe kliče po drznosti, ta pa potrebuje odločitev, ki sem jo jaz sprejela. Stopim na oder in (pro)dam, kar sem. V umetnosti pač ni blefiranja. Ni skrivalnic v tem, kdo si in kaj čutiš. Vse za to, da bi lahko dali. Vse za srce.

Roko nanj – tudi novinarji nismo v pretiranem zaostanku. Kot novinar-ka se vsak dan počutim kot mimobežni muzičar, ki na Tromostovju nase navesi vsaj pet instrumentov. To mi nalaga kolesje sistema. Kolikokrat napišemo in izbrišemo svoje vrstice, preskočimo (pre)pikantno vprašanje intervjuja, prehitro ugasnemo snemalnik, v celofan ovijemo svoje jezike, lačne resnicoljubnosti, ali pa dvakrat premislimo, preden dodamo piko? Vse zato, ker kri ni voda. Ker smo tudi mi na odru, podpisani s kraticami in z željo dati več. Tudi naš meh harmonike včasih lajna eno in isto pesem, ki se ustavi pri gluhih ušesih. Potem naredimo novo improvizacijo, mogoče pa zdaj le bo slišana. Odsev v ogledalu pač ni vedno lep.

Zato sem rada svoja. Taka, ki obuje bulerje, stopi na oder, iztisne zadnji košček ranljive duše skozi pesem in požene aplavz, od katerega živim kot od zraka. In taka, ki skače sem ter tja – enkrat v vrtočavih petah za širši pogled nad družbo, in včasih bosa, da se približa človeku in se z njim dotakne zemlje. Taka, ki piše te vrstice, jih iztisne kot pomarančo za jutranji sok – z zavedanjem, da je lahko le-ta sladek ali kisel. Odvisno od pomaranče. Odvisno od zgodbe. Odvisno od tona.

Iztisniti in dati. To je poslanstvo. **X**

Največja ponudba
študentskih del v Sloveniji.

www.studentski-servis.com